

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

Oksana Lapševič
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa

**BAUDŽIAMOSIOS IR ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ NETEISĖTĄ
NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ APYVARTĄ PROBLEMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lektorius dr. Skirmantas Bikelis

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS.....	3
I. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUSIJUSIŲ SU NETEISĖTA NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ APYVARTA OBJEKTIVIEJI IR SUBJEKTYVIEJI SUDĖTIES POŽYMIAI.....	6
1.1. Neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos objektas.....	6
1.2. Narkotinės ir psichotropinės medžiagos kaip nusikalstamos veikos dalykas. Dalyko įtaka baudžiamajai ir administracinei atsakomybei.....	11
1.3. Veikos susijusios su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (LR BK 259, 260, 261, 263 srt., 199 str. 2 d.).....	15
1.3.1. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas, pardavimas ar kitoks platinimas.....	15
1.3.2. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas.....	22
1.3.3. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda.....	24
1.4. Kaltės kaip narkotinių ir psichotropinių medžiagų subjektyviojo požymio vertinimo problema.....	28
1.5. Neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo tikslas.....	29
II. BAUDŽIAMOJI IR ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ VEIKAS SUSIJUSIAS SU NETEISĖTA NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ APYVARTA.....	33
2.1. Bausmės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą.....	33
2.2. Bausmės skyrimas kaip baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą realizavimas būdas.....	38
2.3. Švelnesnės bausmės taikymo problema.....	42
2.4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.....	45
2.5. Atleidimas nuo bausmės kaip viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų.....	47
2.6. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimas.....	50
III. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	55
IV. LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	58
V. SANTRAUKA.....	64
VI. ZUSAMMENFASSUNG.....	65

IVADAS

Bendroji temos charakteristika ir jos aktualumas. Plintanti neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta yra viena aktualiausių šių dienų problemų. Pasak E.Gruodytės, „narkomanija – galingas kriminogeninis veiksnys, skatinantis įvairių rūšių nusikaltimus, tai pat ir organizuotą nusikalstamumą, kuris tampa vis grėsmingesnis, įgauna tarptautinį pobūdį, ir yra tiesiogiai susijęs su <...> narkotikų kontrabanda, korupciniais nusikaltimais, tarptautiniu terorizmu“.¹ Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto vadovas A.Sadeckas šiuo klausimu išreiškė nuomonę, kad „narkomanija, narkoverslas yra didelė grėsmė ir pernelyg skaudi nelaimė. Tai - žmonių tragedijos, vaikų, jaunimo likimai.“²

Didelis pelnas, kuris gaunamas iš narkotikų³ verslo, didėjanti narkotikų pasiūla bei paklausa lemia jų plitimą ir su tuo susijusį nusikalstamumą. Remiantis Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2009-2016 m. programos projektu, per pastaruosius penkerius metus nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, skaičius išaugo 1,5 karto.⁴ Daugėja jaunų asmenų vartojančių narkotikus. Neteisėta narkotikų apyvarta užsiima organizuotos nusikalstamos grupuotės, plečiasi nusikalstamo pasaulio tarptautiniai narkotikų verslo ryšiai, neteisėtoje apyvartoje pastebimas pramoniniu būdu gaminamų psichotropinių vaistinių medžiagų plitimas, sintetiniai narkotikai gaminami Lietuvoje esančiose nelegaliose laboratorijose. Narkotinės medžiagos per Lietuvą tranzitu gabenamos į kitas šalis. Visa tai lemia, kad problemų, kylančių kovojant su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta vis daugėja.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų augimo tempai aštriai sąlygoja jų baudžiamojo teisinio vertinimo ir atsakomybės už neteisėtą šių medžiagų apyvartą klausimų aktualumą. Deja, tenka pripažinti, kad šiuo metu galiojančio baudžiamojo ir administracinio įstatymo normos, skirtos reguliuoti minėtus klausimus nėra idealios. Praktikoje iki šiol lieka nemažai kvalifikavimo ir bausmių skyrimo problemų. Tai susiję su atskirų nusikalstamų veikų sudėties požymių netinkamu formulavimu, baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo problemomis, bausmių skyrimo praktikos trūkumais. Pažymėtina, kad neatsižvelgiant į nagrinėjamų nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį bei sankcijų dydį, kurios siekia 15 metų

¹ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.10.

² Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2008-09-16 pranešimas spaudai// <http://www3.lrs.lt/docs2/LYHZGBYE.DOC> ; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

³ Narkotikų samprata šiame darbe vartojama kaip narkotinių ir psichotropinių medžiagų sinonimas.

⁴ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo "Dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2009-2016 metų programos patvirtinimo" projektas ir programa// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322440&p_query=nacionalin%EB%20narkotik%F8&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2008-11-20.

laisvės atėmimą, teisinėje literatūroje nėra nei vieno išsamaus šaltinio, kuriame analizuojama bausmių skyrimo už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą praktika, švelnesnės bausmės skyrimo, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimai. Pastebėtina, kad neteisėtos narkotikų apyvartos reglamentavimo praktika Lietuvos Respublikoje vystėsi netolygiai ir prieštaringai. Šiuo metu už tam tikras veikas numatyta ir administracinė ir baudžiamoji atsakomybė, tačiau administracinė atsakomybė dėl tam tikrų veikų faktiškai netaikoma. Todėl pasirinktos temos naujumas ir aktualumas susijęs su aukščiau paminėtų problemų tyrimu, siekiant atskleisti egzistuojančius reguliavimo trūkumus bei pateikti siūlymus kvalifikavimo, administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo bei bausmių skyrimo klausimais.

Socialiniais, kriminologiniais klausimais, susijusiais su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, yra pasisakę nemažai autorių, tai: T. Bennett, K. Holloway, E. Williams, T. Schmutzler, O. Korienė, L. Bulotaitė, S. Čaplinskas, В. Бойкова, И. Болотовский, G. Stanisław ir kt. Tuo tarpu, šaltiniai skirti teisiniams atsakomybės už neteisėtą narkotikų apyvartą klausimams, ypač lietuvių kalba, nepasižymi gausa. Lietuvoje tarp nedaugelio autorių, kurių darbai skirti būtent šiai temai, galima paminėti tokius, kaip E. Gruodytę ir J. S. Pečkaitį. Atskirus kvalifikavimo klausimus savo darbuose palietė S. Bikelis, A. Kestenis. Tarp teisinės literatūros užsienio kalba paminėtini tokie autoriai, kaip: C. Müller, A. Eberth, Ю. Ермаков, А. Майоров, К. Курманов ir kt.

Tyrimo objektas – LR BK 259, 260, 261, 263, 265 str., 199 str. 2 d. ir LR ATPK 44, 107² str., numatančių atsakomybę už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą, taikymo teorinės ir praktinės problemos.

Tyrimo dalykas – baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika bei teisės normos, numatančios baudžiamąją ir administracinę atsakomybę už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Magistrinio darbo tikslas – išnagrinėti atskirų normų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą narkotikų apyvartą sudėties požymius, jų ryšį su administracinės teisės pažeidimais ir išanalizuoti bausmių skyrimo už šias veikas teorinius ir praktinius aspektus, bei atsižvelgiant į atliktą analizę pateikti atitinkamas išvadas ir rekomendacijas.

Siekiant užsibrėžto tikslo keliami sekantys uždaviniai:

1. atskleisti veikų, susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, objektyviuosius sudėties požymius ir jų įtaka veikų kvalifikavimui;

2. išnagrinėti tam tikrus subjektyviuosius sudėties požymius, atskleisti jų turinį;
3. išanalizuoti bausmių, susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, skyrimo taisykles bei egzistuojančią praktiką;
4. atskleisti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo pagrindinius kriterijus;
5. suformuluoti atitinkamas išvadas ir rekomendacijas.

Hipotezė. Nusikalstamų veikų susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta kvalifikavimas bei baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už šias veikas taikymas yra problematiškas.

Tyrimo šaltiniai. Šiame darbe buvo panaudoti tokie šaltiniai, kaip Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamieji įstatymai ir tarptautiniai teisės aktai, kurie skirti narkotikų apyvartos klausimams reguliuoti. Taip pat, užsienio ir Lietuvos monografijos, moksliniai straipsniai, disertacijos, statistinė medžiaga bei kita literatūra.

Tyrimo metodai. Šiame darbe buvo panaudoti tokie tyrimo metodai: loginis-teisinis, apibendrinimo, sisteminės analizės, istorinis.

Darbo struktūra Magistrinį darbą sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmoje dalyje analizuojami klausimai susiję su neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos objektyviaisiais ir subjektyviaisiais sudėties požymiais. Remiantis Lietuvos ir užsienio šalių teisinės literatūros medžiaga, analizuojama rūšinio ir pagrindinio objekto nustatymo problema. Atskleidžiami pagrindiniai narkotinių ir psichotropinių medžiagų, kaip nusikalstamos veikos dalyko juridiniai požymiai, jų charakteristika bei vertinimo ypatumai. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aprobuotais išaiškinimais, praktine baudžiamųjų bylų medžiaga, teisine literatūra pateikiama veikų, numatytų LR BK 259, 260, 261, 263, 199 str. 2 d. teisinė analizė. Atskleidžiama nusikalstamos veikos padarymo tikslo bei kaltės nustatinėjimo problematiškumas.

Antroji darbo dalis yra skirta atsakomybės ir bausmių skyrimo klausimams nagrinėti. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aprobuotais išaiškinimais, doktrina bei praktine baudžiamųjų bylų medžiaga pateikiama bausmių skyrimo praktika, švelnesnės bausmės, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės vykdymo atidėjimo pagrindiniai aspektai. Analizuojamos bausmių rūšys, laisvės atėmimo bausmių dydžiai už nagrinėjamas veikas, jų keitimosi tendencijos. Atskleidžiama baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą atribojimo problema.

I . NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUSIJUSIŲ SU NETEISĖTA NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ APYVARTA OBJEKTYVIEJI IR SUBJEKTYVIEJI SUDĖTIES POŽYMAI

1.1. Neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos objektas.

Nusikalstama veika, kaip pavojingas reiškinys, kelia grėsmę įstatymo saugomoms vertybėms. Nusikalstamos veikos pavojingumas, kaip socialinė-teisinė kategorija turi daugiafunkcinį vaidmenį baudžiamojoje teisėje, kaip įstatymo leidybos taip ir jo taikymo lygmenyse. Pažymėtina, kad kiekviena veika turi savo specifiką, kuri pasireiškia per jai būdingus objektyviusius ir subjektyviusius sudėties požymius.

Nusikalstamos veikos objektas padeda nubrėžti ribą tarp nusikalstamos ir visuomenei naudingos veiklos, taip pat, tai tarpusavyje panašių nusikalstamų veikų takoskyros būdas. Objekto problema sudėtinga ir diskutuotina, būtent todėl teisinėje literatūroje galima surasti daugybę nuomonių apie tai, ką laikyti nusikalstamos veikos objektu. V. Piesliakas objektą apibūdina kaip tai, į ką kėsinasi nusikaltėlis, tai, kam nusikalstamos veikos padarymo procese sukeliama žala ar kyla žalos padarymo grėsmė.⁵ Rusiškoje baudžiamosios teisės doktrinoje objektas dažniausiai apibūdinamas kaip baudžiamojo įstatymo saugomi visuomeniniai santykiai, į kuriuos nukreiptas nusikalstamas kėsinimasis.⁶

Ž.Ž. Ruso laisvę ir lygybę prilygina didžiausiam *gėriui*, kurio apsauga ir turėtų būti pagrindiniu teisėkūros tikslu.⁷ Pasak V. Piesliako, „svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra *vertybės* arba *gėriai*, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelią pavojų“. ⁸ Mūsų manymu, reikėtų sutikti su tais autoriais, kurie nusikalstamos veikos objektui apibūdinti vartoja gėrio, vertybės sąvoką, nes vargu ar visuomeninių santykių koncepcija pasiteisina, kai mes kalbame apie tokias nusikalstamas veikas, kaip nusikaltimai žmogaus gyvybei, sveikatai ir kt. Akivaizdu, kad baudžiamasis įstatymas šiuo atveju saugo ne visuomeninius santykius, o žmogaus sveikatą ir gyvybę, todėl gėrio ar vertybės sąvoka, suformuluota klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos jau praėjusio amžiaus pabaigoje, yra priimtinesnė.

⁵ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, P.210-211.

⁶ Козлов А. П. Понятие преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, С.235-241; Уголовное право. Общая часть/ под редакцией Кругликовой Л. Л. Москва: WoltersKluwer, 2005, С.129; Уголовное право. Общая часть/ под редакцией Комиссаровой В.С. Санкт-Петербург: Питер, 2005, С.148.

⁷ Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре: трактаты/ перевод с французского. Хаютин А.Д. Москва : КАННОН-пресс, 1998, С.44.

⁸ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, P.210.

Teisinėje literatūroje nėra vienareikšmės nuomonės dėl nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis objekto. E. Gruodytės nuomone, rūšiniu objektu tikslinga laikyti visuomenės saugumą, o žmonių sveikatą – tiesioginiu pagrindiniu objektu.⁹ Kai kurie autoriai tiek rūšiniu, tiek tiesioginiu objektu įvardija visuomenės sveikatą ir dorovę.¹⁰ K.Kurmanovas rūšinį objektą, apibūdina, kaip visumą santykių, sąlygojančių visuomenės saugumą ir visuomeninę tvarką. Tiesioginis objektas autoriaus suprantamas, kaip visuomeninis santykis, kurį įstatymų leidėjas siekė apsaugoti baudžiamuoju įstatymu, o būtent – gyventojų sveikata.¹¹

Pagal 1961 m. BK nusikaltimai, susiję su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, buvo numatyti XX skirsnyje „Nusikaltimai visuomenės saugumui ir viešėjai tvarkai“ 232¹ – 232¹⁰ str.¹² Teisinėje literatūroje toks sisteminimas buvo siejamas su tuo, kad darant šiai grupei priklausančius nusikaltimus keliamas pavojus neapibrėžtos žmonių grupės gyvybei, sveikatai ar turtui.¹³ Pagal naujai priimtą BK, atsakomybė už neteisėtą narkotikų apyvartą yra numatyta BK XXXVII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis. Šio skyriaus sisteminimo pagrindu įstatymo leidėjas laikė ne nusikalstamos veikos objektą, o dalyką. Pažymėtina, kad išimtį sudaro narkotikų kontrabanda, kuri įtraukta į BK XXXI skyrių (BK 199 str. 2 d.).

Rusijos BK nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėta narkotikų apyvarta, įtrauktos į atskirą XXV skirsnį „Nusikaltimai gyventojų sveikatai ir visuomenės dorovei“, kuris numatytas „Nusikaltimai visuomenės saugumui ir viešai tvarkai“ skyriuje.¹⁴ Baltarusijos BK atsakomybė už narkotikus įtraukta į X skyrių „Nusikaltimai visuomenės saugumui ir gyventojų sveikatai“.¹⁵ Latvijos 1998 m. BK XX skyrius pavadintas „Nusikalstamos veikos visuomenės saugumui ir viešai tvarkai“.¹⁶ Atsižvelgiant į tai, kad daugelio autorių bei kitų šalių įstatymuose vartojama visuomenės saugumo samprata, ją reikėtų aptarti plačiau.

Saugumo terminas jau seniai vartojamas baudžiamosios teisės doktrinoje, (valstybės saugumas, visuomenės saugumas, asmens saugumas ir kt.). Lietuvių kalbos žodyne saugumas

⁹ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.187.

¹⁰ Курс уголовного права. Том 4/ под редакцией Борзенкова Г.Н. Москва: Зерцало-М, 2002, С.349.

¹¹ Курманов К. Ш. Наркомания: уголовно-правовые и криминологические проблемы. Фрунзе: Илим, 1989, С.52.

¹² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.

¹³ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.181-192.

¹⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации с изменениями и дополнениями на 1 октября 2001 года. Москва, 2001.

¹⁵ Уголовный кодекс Республики Беларусь Принятый Палатой представителей на 2 июня 1999 года. Минск: Амалфея, 2001.

¹⁶ Нуедре А. Уголовный закон. Сопоставление статей Уголовного Кодекса Латвии и Уголовного закона. Рига: Фирма АФС, 1998.

apibūdinamas, kaip „nekeliantis pavojaus, nepavojingas, apsaugotas nuo pavojaus“.¹⁷ Tai reiškia, kad lingvistine prasme saugumą galima apibrėžti, kaip būseną, kai negresia pavojus kam nors. Vadovaujantis Nacionalinio saugumo pagrindu įstatymo 1 str. 2 d. „Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimas - tai tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas“.¹⁸ Manytina, kad asmens, visuomenės ir valstybės saugumas yra sudedamosios nacionalinio saugumo dalys. Pasak rusų baudžiamosios teisės vadovėlio autorių kolektyvo, visuomenės saugumas – tai individo, visuomenės bei valstybės saugumo būseną, pirmiausiai pasireiškianti saugumo užtikrinimu nuo įvairių vidinių grėsmių.¹⁹ Mūsų manymu, šiuo atveju autoriai tapatina nacionalinį ir visuomenės saugumą, kas, neatsižvelgiant į šių sampratų panašumą, nepagrįsta, nes pirmoji yra tik antrosios sudedamoji dalis. V.Tkačenko visuomenės saugumo sampratą sieja su visuomenei pavojingų medžiagų ar daiktų eksploatavimo taisyklių pažeidimu.²⁰ Akivaizdu, kad tokiu atveju į pirmą vietą iškeliamas „techninis“ visuomenės saugumo aspektas, kas nepateisinamai siaurina visuomenės saugumo turinį iki specialaus, susijusio su profesionalia veikla. Štai kokią poziciją pateikia kiti autoriai: „visuomenės saugumas, tai tam tikra visuomeninių santykių, reguliuojančių saugias visuomenės gyvenimo sąlygas bei palaikančias tokį visuomenės saugumo lygį, kurio užtenka jos normaliam funkcionavimui, visuma“.²¹ Šiuo atveju akcentuojama saugumo funkciją-saugumo būsenos užtikrinimas ir palaikymas. Mūsų manymu, šis apibrėžimas gan tiksliai atskleidžia aktyvųjį visuomenės saugumo vaidmenį.

Kalbant apie narkomaniją visuomenės saugumo kontekste, susiduriame su žmogaus teisių apribojimo problema. G. Švedo nuomone, „tam tikro elgesio draudimas baudžiamojoje teisėje turi būti griežčiausia (*ultima ratio*) valstybės reakcija į nepageidaujamą elgesį, todėl baudžiamoji teisė kaip griežčiausia atsakomybės rūšis, turi būti skirta tik tokiam elgesiui, kurio pavojingumas visuomenės ar valstybės egzistencijai nekelia jokių abejonių“.²² Literatūroje sutinkame nuomonę, kad draudimas vartoti narkotikus susijęs su žala ne atskiram individui, kuris pats atsako už save ir savo sveikatą, bet su žala visuomenei, jos narių teisėms.²³

Šiuolaikinėje visuomenėje nemedicininis narkotikų vartojimas tapo globalia tarptautinės bendrijos problema. Remiantis Čekijos sudaryta 2005 m. ataskaita apie narkotikų ir

¹⁷ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, P.677.

¹⁸ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas// Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.

¹⁹ Уголовное право России. Часть особенная /под редакцией Кругликова М., Москва, 1999, С. 389.

²⁰ Ткаченко В.И. Преступления против общественной безопасности. Москва: ВЮЗИ, 1984, С.4.

²¹ Курс уголовного права. Том 4 Особенная часть/ под редакцией Борзенкова Г.Н. Москва: Зерцало-М, 2002, С. 174.

²² Švedas G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais// Teisė. 2005, t.56. P.68.

²³ Narkomanija – grėsmė nacionaliniam saugumui. Respublikinės konferencijos medžiaga//sud. Uzdila J.V. Vilnius, 2002, P. 9-10.

nusikalstamumo ryši nustatyta, kad apie 62 % visų narkotikų gamybos ir prekybos nusikaltimų, 25 % sukčiavimo nusikaltimų, 21 % turto pasisavinimo nusikaltimų ir 20% paprastų vagysčių įvykdė narkotikų vartotojai, prasimanydami pinigų narkotikams. 2004 m. penkiolikmečių ir šešiolikmečių apklausa Suomijoje parodė, kad apie 7 % asmenų, per pastaruosius metus vartojusių kanapes, finansavo jų vartojimą neteisėtais būdais: pusė asmenų parduodami narkotikus, o kita pusė dažniausiai vogdama.²⁴

Narkomanijos ir narkotikų verslo problema kelia rimtą grėsmę visuomenės saugumui ir Lietuvoje. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis 2007 m., lyginant su 2006 m., užregistruota 3,5 proc. daugiau nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, jų I kategorijos pirmtakais (prekursoriais) ir šių medžiagų kontrabanda. 2007 m. užregistruotos 1732 nusikalstamos veikos, 2006 m. - 1673 veikos, 2005 m. – 1816. Šios kategorijos nusikalstamos veikos sudaro apie 2 proc. visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. 2005 m. bei 2006 m. šalyje buvo išaiškintos ir sunaikintos 2 sintetinių narkotikų gamybos nelegalios laboratorijos. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis 2007 m. užregistruoti 72 mirčių dėl narkotinių ir psichotropinio medžiagų vartojimo atvejai (2006 m. – 62 atv., 2005 m. – 31 atv., 2004 m. – 38 atv.).²⁵

A.Kestenis išskiria tris pagrindinius narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo ir nusikalstamo elgesio koreliacinius ryšius: 1) narkotikų vartojimas skatina nusikalstamą veiką; 2) nusikalstamų veikų darymas skatina narkotikų vartojimą; 3) narkotikų vartojimo ir nusikalstamo elgesio ryšiai yra paaiškinami bendrų priežasčių visuma. Autorius prieina išvados, kad „koreliaciniai nusikaltimo darymo ir narkotikų vartojimo ryšiai leidžia šį fenomeną determinuoti ne tik kaip visuomenės sveikatos, bet ir kaip visuomenės saugumo problema“.²⁶

Remiantis pateiktais argumentais, darytina išvada, kad neteisėta narkotikų apyvarta kelia grėsmę visuomenės saugumui, kuris ir laikytinas rūšiniu šių nusikalstamų veikų, objektu.

Kalbant apie pagrindinį nagrinėjamų veikų objektą, pastebėjome, kad daugelis autorių pagrindiniu objektu įvardija visuomenės arba gyventojų sveikatą.²⁷ M. Prochorova pagrindiniu

²⁴ Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2006 m. ataskaita // http://www.nkd.lt/files/leidiniai/metiniai_pranesimai/emcdda2006/ar2006-lt.pdf ; prisijungimo laikas: 2008-11-20.

²⁵ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo "Dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2009-2016 metų programos patvirtinimo" projektas ir programa // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322440&p_query=nacionalin%EB%20narkotik%F8&p_tr_2=2; prisijungimo laikas: 2008-11-20.

²⁶ Kestenis A. Narkomanija kaip visuomenės saugumo problema // Jurisprudencija. 2002, t. 29(21), P.114-115.

²⁷ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004; Майоров А.А., Малинин В.Б. Наркотики : преступность и преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002; Курманов К.Ш. Наркомания: уголовно-правовые и криминологические проблемы. Фрунзе: Илим, 1989.

objektu siūlo laikyti visuomenės sveikatos saugumą.²⁸ A. Lukašovo nuomone, rūšiniu ir pagrindiniu objektu reikėtų laikyti gyventojų sveikatą, kuri autoriaus apibūdinama, kaip „normali (sveika) didelės asmenų grupės psichofizinė būsena“.²⁹

Remiantis Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 2 str. 1 d., „visuomenės sveikata – gyventojų visapusė dvasinė, fizinė ir socialinė gerovė“.³⁰ Kaip skelbiama JTO Pasaulinės sveikatos organizacijos Konstitucijoje, sveikata, tai ne tik ligų nebuvimas, tai ir fizinė, dvasinė bei socialinė gerovė.³¹ E. Gruodytės nuomone, sveikatą reikėtų suprasti, kaip „tam tikrą baudžiamosios teisės normų saugomą teisinį gėrį, užtikrinantį normalią asmens organizmo fizinę ir dvasinę būklę bei jo funkcionavimą“.³²

Kaip matyti iš pateiktų visuomenės sveikatos apibrėžimų, jie nieko bendro neturi su baudžiamuoju įstatymu saugomu gėriu - sveikata, kuris doktrinoje apibūdinamas ne kaip neapibrėžtos žmonių grupės, o kaip vieno žmogaus, individo organizmo fiziologinė būseną. Pasak J. Nocius sveikata – tai žmogaus organizmo fiziologinė būseną, kuri priklauso nuo individo amžiaus, ligų, biologinių savybių.³³ Kitos sveikatos sampratos baudžiamojoje teisėje neegzistuoja. Todėl visuomenės sveikata yra socialinė, medicinos, filosofijos, bet ne baudžiamosios teisės mokslo kategorija.

Neturime pamiršti, kad pagrindinis objektas yra būtinas kiekvienos konkrečios nusikalstamos veikos sudėties elementas. L. Gauhmanas pažymi, kad pagrindinis objektas pagal savo turinį gali sutapti su rūšiniu objektu.³⁴ Pagrindinis objektas įeina į nusikalstamos veikos sudėties požymius, bei yra vienas iš įrodinėjimo dalyko elementų.³⁵ Nesant kėsanimuisi į pagrindinį objektą, nebus konkrečios nusikalstamos veikos sudėties, be jo nebus įmanoma traukti kaltininką baudžiamojon atsakomybėn.

Siūlytumėme išivaizduoti situaciją: asmuo A pagamino didelį kiekį heroino ir jį pardavė asmeniui B, kuris jį įgijo asmeniniam vartojimui. Tokiu atveju, asmens A veika kvalifikuotina kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 260 str. 2 d. Norėdami įrodyti, kad asmuo A konkrečiais veiksmais padarė žalą ne tik visuomenės saugumui, bet ir visuomenės sveikatai, turėtumėme pagrįsti, kad konkrečioje situacijoje nukenčia ne tik asmens B, bet ir visų gyventojų sveikata. Akivaizdu, kad pagrįsti žalos padarymo faktą visų gyventojų sveikatai neįmanoma, tad

²⁸ Прохорова М. Л. Наркотизм. Санкт - Петербург: Юридыческий центр Пресс, 2002, С.153.

²⁹ Лукашов А. И. Квалификация преступлений, связанных с наркотическими средствами. Минск: Академия милиции МВД Республики Беларусь, 1992, С.6.

³⁰ Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231.

³¹ Constitution Of The World Health Organization// http://whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf; prisijungimo laikas: 2008-11-20.

³² Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.191.

³³ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 43.

³⁴ Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: Центр ЮрИнфоР, 2005, С.80.

³⁵ Rinkevičius J. Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990, P.9.

manytina, kad „visuomenės sveikata“ nepateisina savo, kaip pagrindinio objekto statuso, nes tai socialinio, medicinos mokslo sąvoka, tačiau baudžiamojoje teisėje tokios sampratos neegzistuoja. Atitinkamai, pagrindinio neteisėtos narkotikų apyvartos objekto pasirinkimo klausimas sprendinys tarp visuomenės saugumo ir atskiro individo sveikatos.

Oponentai galėtų prieštarauti, kad mes visiškai neatsižvelgiame į narkomaniją, kaip į sparčiai augančią visuomenės problemą. Pasak rusų autorių kolektyvo, galiojantys įstatymai yra teisinis pagrindas kovojant su narkomanijos plytimu.³⁶ Sunku paneigti tą faktą, kad narkomanija yra pavojingas ir greitai plintantis reiškinys, kurio aukos nevieno žmogaus sveikata ir gyvybė, tačiau tai tik vienas iš socialinių ir medicininių narkomanijos padarinių. Juo labiau nereikia pamiršti, kad BK numato atskirus straipsnius, skirtus žmogaus gyvybei ir sveikatai apsaugoti. Tais atvejais, kai platinant narkotikus nukenčia konkretaus asmens sveikata ar net gyvybė, nagrinėjamų veikų požymiai neapims šių nusikaltimų, todėl tokias veikas reikia kvalifikuoti pagal sutaptį.

Neteisėta narkotikų apyvarta gali kelti grėsmę ir kitiems gėriams, kurie baudžiamosios teisės doktrinoje įvardijami, kaip papildomas ar fakultatyvus objektas. Kaip pavyzdys galėtų būti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagystė, kur papildomas objektas yra nuosavybė. Narkotikų plėšimo atveju, papildomu objektu bus nuosavybė, o fakultatyviu asmens sveikata.

Atsižvelgiant į šiame skirsnyje atliktą analizę, priėjome sekančių išvadų:

1) Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, rūšinis ir pagrindinis objektas sutampa. Tiek pagrindiniu tiek rūšiniu laikytinas visuomenės saugumas; 2) Traukiant kaltininką baudžiamojon atsakomybėn susiduriama su konkrečia nusikalstama veika, konkrečiu nukentėjusiuoju, tuo tarpu pripažįstant visuomenės ar gyventojų sveikatą, pagrindiniu objektu, teismas privalo nustatyti, kad pažeista visuomenės sveikata, kuri yra abstrakti socialinė, medicininė, filosofinė kategorija, bei kurios pažeidimo laipsnio pamatuoti nėra įmanoma; 3) Tais atvejais, kai platinant narkotikus nukenčia konkretaus asmens sveikata ar gyvybė, kaltininko veiksmai turi būti kvalifikuojami pagal sutaptį su straipsniais, numatančias atsakomybę už sveikatos sutrikdymą ar gyvybės atėmimą.

1.2. Nusikalstamų veikų susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta dalykas. Dalyko įtaka baudžiamajai ir administracinei atsakomybei

Tikslus nusikalstamos veikos dalyko apibrėžimas baudžiamosios teisės teorijoje ir praktinėje teisėsaugos institucijų veikloje turi didelę reikšmę. Ypač kai mes kalbame apie tas nusikalstamas veikas, kurių dalykas susijęs su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis.

³⁶ Ермаков Ю. М., Исаков С. А. Наркомания и незаконный оборот наркотиков. Москва: Унити, 2005, С.9.

Šios nusikalstamų veikų grupės dalyko ypatumai pasireiškia tuo, kad narkotikai gali būti maišomi ar skiedžiami kitomis medžiagomis, kurios įstatymo leidėjo nėra įtraukti į narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą. Tikslus narkotikų fizinių savybių nustatymas leidžia tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas, remiantis apibrėžtais kiekybiniais ir kokybiniais šių medžiagų kriterijais.

Teisinėje literatūroje egzistuoja nuomonė, kad narkotikai, privalo turėti tris požymius: teisinį, medicininį ir socialinį. Medicinos moksle narkotinės ir psichotropinės medžiagos apibrėžiamos, kaip medžiagos, kurios sukelia narkomaniją. Narkotikai be kitų farmakologinių aspektų sukelia euforiją, padidėjusio aktyvumo, nenatūraliai pakilusios nuotaikos, sumažėjusio kritiškumo būseną.³⁷

Atsakomybė už neteisėtą narkotikų apyvartą numatyta BK ir ATPK, tačiau nei viename kodekse nerasime šių medžiagų apibrėžimo. Pagal BK 269 str. 1 d., narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra medžiagos įtrauktos į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2 str. 1 d., narkotinės ir psichotropinės medžiagos, tai „į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai“.³⁸

Juridiniai narkotikų požymiai pasireiškia tuo, kad: 1) narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra išimtos iš teisėtos apyvartos, o kai kurių iš jų (gydomieji preparatai) apyvarta yra ribojama; 2) jų apyvarta reguliuojama tiek nacionalinėmis, tiek tarptautinės teisės normomis; 3) jų sąrašas nustatomas atitinkamuose teisės aktuose, tad nei viena medžiaga negali būti laikoma narkotiku be jos įtraukimo į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus. Šis kriterijus reiškia, kad dalyko „formas“ suteikimas vienai ar kitai medžiagai priklauso nuo įstatymo leidėjo pozicijos. Šiuo atveju medicininė narkotikų sąvoka yra platesnė tuo, kad ji gali apimti ir naujai atsiradusias medžiagas, kurios vėliau, atsižvelgiant į jų savybes bus įtrauktos į minėtus sąrašus.

Kas liečia socialinį narkotikų aspektą, jis pasireiškia tuo, kad šių medžiagų neteisėtos apyvartos pasekmė - didelė žala egzistuojantiems socialiniams geriams. E. Nazelskio ir S. Šedbaro nuomone, narkomanija yra liga, narkotikai yra ligos pagrindas. Ši liga pasireiškia

³⁷ Medicinos enciklopedija. Vilnius, 1986, P. 236.

³⁸ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 8-161.

nepaprasta potraukio jėga, o jos padarinys yra žmogaus vidaus organų pokyčiai, psichikos negalavimai, socialinė degradacija.³⁹

Mūsų manymu, didesnę dėmesį reikėtų skirti juridiniams narkotikų požymiams, nes kaip ir buvo minėta, būtent šie požymiai leidžia išskirti tas medžiagas už kurių neteisėtą apyvartą numatyta baudžiamoji ar administracinė atsakomybė. Šiuo metu galioja Sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“⁴⁰, kuriame įtvirtinti trys narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai. Pirmąjį sąrašą sudaro narkotikai, kurių apyvarta yra draudžiama tiek nacionaliniu tiek tarptautiniu mastu. Tai plačiai žinomos ir pavojingos medžiagos, tokios kaip heroinas, anfetaminas ir kt. Į antrąjį ir trečiąjį sąrašą įtrauktos tokie narkotikai, kurių apyvarta yra ribojama. Tai reiškia, kad jie gali būti naudojami medicinos ar veterinarijos tikslams, tačiau laikantis tam tikros nustatytos tvarkos. Prie tokių medžiagų priskiriami gydomosios paskirties medžiagos, kurių sudėtyje yra narkotinių (morfinas, kodeinas ir kt.) ar psichotropinių (ketaminas, diazepamai ir kt.) medžiagų.

Pabrėžtina, kad kalbant apie narkotikus ypač svarbus vaidmuo atitenka minėtų medžiagų kiekio nustatymo klausimui. Tai susiję su eile aplinkybių: 1) neteisėtoje apyvartoje esančių narkotikų kiekis gali būti takoskyra tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės; 2) narkotikų kiekis gali būti kvalifikuojančiu požymiu.

Įstatymų leidėjas kalba apie tris narkotinių ir psichotropinių medžiagų dydžius (kiekius). ATPK 44, 171² str. ir BK 259 str. 2 d. kalbama apie **nedidelį kiekį**. BK 260 str. 2 d. numatyta atsakomybė už **didelio** narkotikų kiekio neteisėtą gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą, siuntimą, pardavimą ar kitokį platinimą. Pagal BK 260 str. 3 d. ir 265 str.⁴¹ atsako asmuo, kuris neteisėtai disponavo **labai dideliu** narkotiku kiekiu.

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato (toliau LAT senato) 2002 m. birželio 21 d. nutarimu „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.“, medžiagų kiekiai yra rekomendacinio pobūdžio, todėl teismai, sprenddami atsakomybės klausimą, įvertinę visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes), gali peržengti Sveikatos apsaugos ministro patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų

³⁹ Nazelskis E., Šedbaras S., Narkomanijos problema// http://www.justitia.lt/failai/705_st_Narkoman.pdf ; prisijungimo laikas: 2008-11-20.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr.5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 4-113.

⁴¹ BK 265 str. numatyta atsakomybė už į narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų augalų auginimą, pažeidžiant nustatytą tvarką.

priedų lentelėje nustatytas ribas, nurodydami savo sprendimo motyvus.⁴² Taigi, remiantis LAT senato nutarimu, teismai turi vadovautis sekančias kriterijais: 1) narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiais, atsižvelgiant į galiojančias rekomendacijas 2) šių medžiagų svoriu ir apimtimi 3) šių medžiagų poveikio laipsniu žmogaus organizmui.

Pažymėtina, kad LAT senatas, sprendžiant medžiagų kiekio klausimą, siūlo vadovautis Sveikatos apsaugos ministro patvirtinta lentele, kuri viso labo yra rekomendacinio pobūdžio. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai taip pat yra patvirtinti Sveikatos apsaugos ministro įsakymu. Pažymėtina, kad narkotikų sąrašų bei kiekio nustatymo neleistinumas remiantis poįstatyminiais teisės aktais išplaukia iš baudžiamojo įstatymo. Remiantis BK 1 str. ir 3 str. veikos laikomos nusikalstamomis, tik kai už jų padarymą atsakomybė numatyta baudžiamajame įstatyme. Tuo tarpu, nustatinėjant ar medžiagos yra narkotikai bei koks jų kiekis, remiamasi įsakymu ir rekomendacine lentele. Manytumėme, kad tai prieštarauja ne tik BK 1 str. ir 3 str., bet ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintam teisėtumo principui.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis rekomendacinėje lentelėje pateikiamas perskaičiavus jų kiekį į grynąją medžiagą. Jeigu medžiaga yra su priemaišomis, visais atvejais skaičiuojamas jos išgrynintas kiekis. Tačiau kartai teismas daro klaidas interpretuodamas lentelėje pateiktas pastabas.

LAT kasacinėje byloje Nr. 2K-7-217 pasisakė, kad:

Paskutinėje (penkiomis žvaigždutėmis pažymėtoje) Sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. V-239 patvirtintu narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų priedų lentelės pastaboje nurodyta, kad medžiagos kiekis pateikiamas perskaičiavus į grynąją medžiagą. Apeliacinės instancijos teismas šios pastabos esmę interpretavo klaidingai. Ši pastaba taikytina ne kokiai nors konkrečiai penkiomis žvaigždutėmis pažymėtai medžiagai, bet paaiškina lentelėse nurodytų kiekių nustatymo metodika (perskaičiavus į grynąją medžiagą).⁴³

Kai kuriose užsienio šalyse neteisėtos narkotikų apyvartos kiekio klausimas siejamas su narkotinės medžiagos poveikiu žmogaus organizmui. Graikijoje nedidelis kiekis apibrėžtas kaip kiekis, kurio reikia asmeniniam vartojimui. Italijoje nedideliu kiekiu laikoma vienos dienos narkotikų dozė, Portugalijoje - iki trijų paros dozių, apibrėžtų Sveikatos apsaugos ministro. Tuo tarpu, Kinijoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis neperskaičiuojamas į grynąją masę, o baudžiama už visą turimą kiekį.⁴⁴

Apibendrinant darytinos išvados, kad:

⁴²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“ // Teismų praktika. 2002, Nr. 17, P.423-430.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7-217/ 2007.

⁴⁴ Анто́нян Ю.М., Кня́зев В.В Борьба с незаконным оборотом наркотиков за рубежом. Москва: Московский институт МВД России, 2000, С. 61.

1) Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo klausimas svarbus tuo, kad neteisėtoje apyvartoje esančių narkotikų kiekis yra takoskyra tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės bei kiekis gali būti nusikalstamų veikų kvalifikuojančiu požymiu;

2) Remiantis teisėtumo principu bei BK 1 str. ir 3 str. įtvirtintomis nuostatomis - veikos nusikalstamumas numatomas įstatyme. Tuo tarpu, narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai numatyti Sveikatos apsaugos ministro įsakyme. Taip pat, nustatant narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekį remiamasi Sveikatos apsaugos ministro patvirtinta narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo lentele, kuri yra rekomendacinio pobūdžio.

1.3.1. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas, pardavimas ar kitoks platinimas

BK 259, 260 str. įstatymų leidėjas numatė tokius objektyvius sudėties požymius, kaip: neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas ir siuntimas. Į BK 260 str. dispoziciją įtraukta kvalifikuojanti aplinkybė – narkotikų pardavimas ar kitoks platinimas. BK 261 str. numatytas nusikaltimas apima neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiui.

Remiantis Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2 str. 3 d., teisėta apyvarta suprantama, kaip „narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, įsigijimas, didmeninė ar mažmeninė prekyba, laikymas, gabenimas valstybės viduje, importas ar eksportas norint jas panaudoti sveikatos priežiūros, veterinarijos, teisėsaugos, mokslo bei mokymo tikslams, nepažeidžiant įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimų.“⁴⁵ Tačiau neatsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje ganėtinai seniai egzistuoja atsakomybė už neteisėtą narkotikų gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą ir kt., nei vienas iš neteisėtos/teisėtos apyvartos galimų būdų nėra atskleisti šiame įstatyme. Dėl to, būtina vadovautis LAT senato aprobuotais išaiškinimais.

Gaminimas, LAT senato apibrėžtas, kaip procesas, kurio metu gaunamos psichotropinės ar narkotinės medžiagos, nepriklausomai nuo gamybos būdo (žaliavos perdirbimas, išvalymas nuo pašalinių priemaišų, turimų komponentų sujungimas ir pan). Gaminimas pripažįstamas baigtu, kai yra pagamintas bet koks kiekis tinkamos vartoti medžiagos.⁴⁶ Pagal BK 259, 260 str. baudžiamoji atsakomybė kyla nepaisant to, kokią stadiją gamini-

⁴⁵ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 8-161.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“ // Teismų praktika. 2002, Nr. 17, P. 425.

mas buvo pasiekęs. Svarbiausia laikoma aplinkybė, kad asmuo pagamina bent kokį kiekį tinkamos vartoti medžiagos. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai asmuo gamybos procese naudoja tokias medžiagas, kurios savaime nėra įtrauktos nei į vieną iš trijų narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų, veikos baigtumo momentas turėtų būti siejamas būtent su bent kokio kiekio tinkamos vartoti narkotinės ar psichotropinės medžiagos pagaminimu, kitaip nebus nusikalstamos veikos dalyko. Todėl, tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami, kaip pasikėsinimas gaminti minėtas medžiagas.

Apibrėždamas gaminimo sąvoką LAT senatas, kaip vieną iš gaminimo būdų išskiria **perdirbimą**. Tuo tarpu įstatymo leidėjas perdirbimą numato kaip alternatyvią veiką. Tačiau nei įstatymas, nei LAT senatas nepateikia perdirbimo sąvokos. Pažymėtina, kad perdirbimas, kaip vienas iš narkotikų neteisėtos apyvartos būdų, numatytas, pavyzdžiui, Rusijos BK. Remiantis Rusijos BK komentaru, perdirbimas suprantamas, kaip žaliavos rafinavimas (išvalymas nuo pašalinių priemaišų), medžiagų koncentracijos padidinimas.⁴⁷ Perdirbimas nuo gaminimo skiriasi tuo, kad perdirbimo atveju nėra gaunama nauja narkotinė ar psichotropinė medžiaga, o padidinama šios medžiagos koncentracija bei jos poveikis.⁴⁸ Pasak M. Prohorovos, perdirbimas gali sujungti ir trečią procesą, kai gaunama medžiaga, kuri nėra narkotikas.⁴⁹ Tokie veiksmai, mūsų manymu, galėtų būti kvalifikuojami, pagal kitus objektyviuosius požymius, kaip neteisėtas narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimas, laikymas, gabenimas ar kt. Tačiau, kai iš narkotikų perdirbimo gaunama medžiaga, kuri tokia jau nėra, manytina, kad pagrįsti asmens kaltumą dėl neteisėto perdirbimo būtų ganėtinai sudėtinga.

Praktikoje gali kilti klausimas, kaip kvalifikuoti asmens veiksmus, kuris surinko laukines kanapes, kurios prieš jų aptikimo momentą buvo jau išdžiuvusios, įtakojant natūraliems procesams? Ar kaip: 1) kanapių ir jų dalių įgijimas ir laikymas; 2) atsižvelgiant į tai, kad kanapės jau išdžiuvusios – gaminimas; 3) įgijimas ir pasikėsinimas gaminti. Kvalifikuojant tokius asmens veiksmus, visų pirma, reikia nustatyti į ką buvo nukreipta tyčia, ar į įgijimą ar į gaminimą ar kt. Akivaizdu, kad šiuo atveju tyčios pagaminti narkotinę medžiagą nebuvo, nes medžiaga išdžiuvo sąlygojant natūraliems procesams, todėl asmens veiksmai turi būti kvalifikuojamai, kaip neteisėtas įgijimas ir laikymas.

LAT senato nuomone, **įgijimu** reikia laikyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirkimą, išmainymą į prekes ar kitus daiktus, gavimą veltui, pasisavinimą kaip radinį, surenkant

⁴⁷ Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва: ЕКЗАМЕН, 2003, С. 228

⁴⁸ Майоров А. А., Малинин В. Б. Наркотики: преступность и преступления. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С. 135.

⁴⁹ Прохорова М. Л. Наркотицизм. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С.190.

aguonas, augančias niekam nepriklausančioje žemėje, ir pan.⁵⁰ Taigi, įgijimas suprantamas, kaip įvairūs veiksmai medžiagoms gauti, turėti. Pažymėtina, kad įgijimas apima visus neteisėtus narkotikų įgijimo būdus, išskyrus jų įgijimą pagrobiant. Šį būdą įstatymų leidėjas numatė atskirame BK 263 str.⁵¹ Medžiagos gali būti įgyjamos atlygintinai, (dažniausiai praktikoje pasitaikantis atvejis: perkant, išmainant į prekes ar kitus daiktus ir kt.) ir neatlygintinai, (dovanojant, surenkant laukinius augalus, turinčius narkotinių ar psichotropinių medžiagų). Teismas kartais laiko, kad medžiagas kaltininkas gali įgyti tiesiogiai nedalyvaujant įgijimo procese, o tik nurodant vietą, kurioje kitas asmuo gali palikti narkotikus.

*Vilniaus m. 1 apylinkės teismo S.B. buvo nuteista pagal BK 259 str. 1 d. už tai, kad 2007-01-16 namo Nr.40, esančio Gelvonų g., Vilniuje, rūsio patalpoje neteisėtai įsigijo, neturėdama tikslo platinti, 0,09 g narkotinės medžiagos heroino bei 0,04 g psichotropinės medžiagos diazepamą, kurias ji neteisėtai laikė minėtoje patalpoje. Teismo nuomone, nors kaltinamoji šių medžiagų nebuvo tiesiogiai užvaldžiusi, tačiau iš jos parodymų matyti, kad minėtos medžiagos buvo pristatytos į jos laikino būvimo vietą pagal išankstinį susitarimą su ja.*⁵²

K. Kurmanovo nuomone, neteisėtas narkotikų laikymas, dažniausiai susijęs ir su jų neteisėtu gaminimu ar įgijimu.⁵³ Pažymėtina, kad teisėsaugos institucijos dažnai sieja narkotikų laikymo faktą su jų įgijimu. Tačiau tokia praktika laikytina klaidinga. Kaltinamuosiuose aktuose bei teismo nuosprendžiuose vartojama frazė, kuri tapo šablonu: *nenustatytu laiku iš nenustatyto asmens įgijo X kiekį narkotikų*. Pažymėtina, kad paties narkotikų suradimo pas asmenį fakto, (kai asmuo neturi teisės šių medžiagų turėti), užtenka norint pareikšti kaltinimus dėl neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymo. Tačiau šių medžiagų įgijimo fakto dažnai nėra galimybės nustatyti. Todėl inkriminuojant kaltininkui šias veikas kartu, faktiškai išsina, kad asmuo kaltinamas veika, kurios objektyvusis požymis nėra nustatytas. Mūsų manymu, tai aiškiai prieštarauja BPK 305 str. 1 d., kuriame numatyta, kad apkaltinamojo nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstomos įrodytomis pripažintos nusikalstamos veikos aplinkybės, t. y. nurodoma jos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės.⁵⁴ Esant priešingai situacijai teismas privalo įgijimo faktą laikyti neįrodytu ir pašalinti iš nuosprendžio:

Vilniaus m. 3 apylinkės teismas pašalino iš G.P. kaltinimo neteisėtą narkotinės medžiagos – aguonų ir jų dalių koncentrato įgijimą, kaip aplinkybę, kuri nebuvo įrodyta bei nurodė, kad inkriminuojant šią aplinkybę

⁵⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių)

gaminimo... // ten pat, P. 425.

⁵¹ Plačiau žiūrėti 1.3.2 skirsnyje.

⁵² Baudžiamoji byla Nr. 1-557-536/2007.

⁵³ Курманов К. Ш. Наркомания: Уголовно-правовые и криминологические проблемы. Фрунзе: Илим, 1989, С. 61.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamąjo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, 37-1341.

*kaltinime nėra nurodyta narkotinės medžiagos įgijimo vieta, laikas, būdas, nenurodytas laikotarpis, per kurį G.P. laikė narkotinę medžiagą.*⁵⁵

Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas neteisėtą įgijimą ir neteisėtą laikymą supranta, kaip skirtingas veikas (tarp žodžių „laikymas“ ir „įgijimas“ naudojamas skiriamasis jungtukas).

Medžiagų laikymas – tai bet kokie tyčiniai veiksmai, susiję su narkotiku buvimu kaltininko žinioje.⁵⁶ Mūsų manymu, tais atvejais, kai asmuo įgyja narkotikus, kaip pareigos įvykdymo garantą (užstatą už ką nors), tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami, kaip neteisėtas medžiagų laikymas. Tais atvejais, kai pareiga nebuvo įvykdyta ir medžiagos pereina asmens žinion, tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami ir kaip neteisėtas narkotikų įgijimas. Pagal Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 21 str. 3 d., asmuo, kuriam leidžiamų vartoti narkotinių ar psichotropinių medžiagų paskyrė gydytojas sveikatos priežiūros tikslui, gali laikyti šių medžiagų ne didesnę kiekį, nei buvo galima įsigyti vaistinėje pagal receptą.⁵⁷ Didesnio kiekio narkotikų laikymas pripažįstamas neteisėtu, pažeidžiant įstatymu nustatytą tvarką.

Narkotikus kaltininkas gali laikyti su savimi, savo rankinėje, rūbuose, patalpoje, slėptuvėje ir kitose vietose. Pažymėtina, kad skirtingai nei žodyne pateikta laikymo samprata,⁵⁸ BK XXXVII skyriuje numatytas laikymas negali būti tapatinamas su medžiagų saugojimu, nes narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymas inkriminuojamas nepriklausomai nuo to, ar egzistuoja toks ketinimas. Paprastai šias medžiagas laiko jas pagaminęs ar įgijęs asmuo. Teisinėje literatūroje galime sutikti „tarpinio laikymo“ sąvoką. Praktikoje gali iškilti klausimas, kaip kvalifikuoti asmens veiksmus, kuris narkotikų neįgijo ir neturėjo tikslo jų platinti, tačiau žinojo, kad laiko šias medžiagas ir kad jos yra skirtos realizuoti? Įstatymo leidėjas numato atsakomybę už narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymą, nepriklausomai nuo to, ar asmuo jas įgijo ar pagamino. Pasak LAT senato, „esant asmenų grupei, kuris nors iš jų medžiagas gali laikyti nepaisant to, kad nėra jų pagaminęs ar įgijęs.“⁵⁹

Remiantis LAT senato išaiškinimu, konkreti saugojimo trukmė neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Mūsų manymu, tais atvejais, kai asmuo buvo sulaikytas iš karto po to, kai įgijo narkotikus, tokius veiksmus negalima kvalifikuoti, kaip neteisėtą laikymą, nes labai trumpas narkotikų buvimas kaltininko žinioje, parodo, kad laikymas, kaip procesas dar

⁵⁵ Baudžiamoji byla Nr. 1-456-498/2007.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo... // ten pat, P. 426.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 8-161.

⁵⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, P. 350.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo...//ten pat, P.426.

net neprasidėjo. Šiuo atveju galime kalbėti tik apie nebaigtą nusikalstamos veikos stadiją – pasikėsinimą.

Gabenimas ir siuntimas – tai narkotinių ir psichotropinių medžiagų perkėlimas bet kuriuo būdu iš vienos į kitą vietą bent kiek didesniais nuotoliais. Gabenimas nuo siuntimo skiriasi tuo, kad medžiagas gabenantis asmuo pats dalyvauja gabenimo procese, tuo tarpu siuntėjas medžiagų perkėlimo procese nedalyvauja.⁶⁰ Narkotikus asmuo gali gabenti įvairiais būdais: laikydamas juos kišenėse, lagamine, transporto priemonėje, slėptuvėje ir pan. Sutinkama nuomonė, kad gabenimą reikėtų suprasti, kaip medžiagų neteisėtą transportavimą.⁶¹ Manytina, kad ši pozicija nėra tiksli. Iš jos išplaukia, kad gabenimą galima įgyvendinti tik transporto priemonės pagalba. Savo ruožtu, transporto priemonė suprantama, kaip priemonė žmonėms ir (arba) kroviniams, taip pat ant jos sumontuotai stacionariai įrangai vežti.⁶² Tačiau, kaip rodo teismų praktika, asmuo narkotikus gali gabenti ne tik transporto priemonės pagalba bet ir savo skrandyje, gyvūnuose ir kt.

Pažymėtina, kad praktikoje kyla sunkumų kvalifikuojant asmens veiksmus kaip neteisėtą gabenimą. Tai susiję su tuo, kad teismai nevienodai traktuoja didesnio nuotolio sampratą. Kai kurie teismai pripažįsta, kad nedidelio kiekio medžiagos nešiojimas ar nedideliu atstumu jos pernešimas (pvz., parnešimas namo ir pan.) sau suvartoti nėra nusikalstamas veiksmas. Tačiau kartais teismai į minėtas aplinkybes neatsižvelgia ir pareiškto kaltinimo nekeičia.

*Štai Vilniaus m. 1 apylinkės teismas 2007 m. sausio 31 d. nuosprendžiu pripažino E.S. kaltu pagal 260 str. 1 d. už tai, kad jis prie parduotuvės „Norfa“ Žvėryno g. 2, Vilniuje, neteisėtai įgijo ne mažiau kaip 0,183 g. narkotinės medžiagos-heroino, šia narkotinę medžiagą neteisėtai laikė su savimi ir nugabeno į butą, esantį Laisvės pr. Vilniuje, kur dalį medžiagos suvartojo.*⁶³

LAT senatas nerekomenduoja laikyti gabenimu tų veiksmų, kai narkotikai perkeliama iš vienos vietos į kitą toje pačioje patalpoje, iš vieno pastato į kitą pastatą, toje pačioje namų valdoje, iš namo į kiemą ar lauką. Gabenimu nelaikytinas narkotikų nešiojimas sau suvartoti ir pan.⁶⁴ Pažymėtina, kad klausimą dėl neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabenimo teismas turi spręsti kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į asmens tyčios kryptingumą, į šių medžiagų kiekį, gabenimo būdus, jų radimo vietas ir kitas aplinkybes.

⁶⁰ ten pat, P. 426.

⁶¹ Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации 2-е издание. Москва: Юрайт, 2003, С. 228; Наумов А.В Практика применения уголовного кодекса. WoltersKluwer, Москва, 2005, С.586

⁶² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 7-263.

⁶³ Baudžiamoji byla Nr. 1-176-376/2007.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo...//ten pat, P.426.

Kaip buvo minėta, **siuntimo** atveju medžiagų perkėlimo procese siunčiantis asmuo nedalyvauja, narkotikus siunčia paštu, bagažu ir pan. Siuntimas laikomas baigtu nuo medžiagų perdavimo siuntimo įstaigai ar asmeniui.

*Alytaus r. apylinkės teismo 2006 m. balandžio 13 d. nuosprendžiu A. M. buvo nuteistas pagal BK 260 str. 1 d. už tai, kad 2005 m. spalio mėnesį, tiksliau nenustatytu laiku, iš nenustatytų asmenų neteisėtai, turėdamas tikslą platinti, igijo psichotropinių medžiagų, t. y. 0,04±0,001 g anfetamino ir 0,018±0,0007 g metanfetamino, gabeno jas į savo namus, kur įdėjo į voką, adresuotą G. Š. 2005 m. spalio 22 d. įmetė voką į pašto dėžutę ir taip išsiuntė psichotropines medžiagas G. Š. į Alytaus pataisos namus.*⁶⁵

Praktikoje pasitaiko atveju, kai narkotikai siunčiami per kurjerį. Tais atvejais, kai kurjeris supranta, kad gabena narkotines ar psichotropines medžiagas, jo veiksmai kvalifikuotini, kaip neteisėtas medžiagų laikymas ir jų gabenimas. Mūsų nuomone, igijimo inkriminuoti nereikia, nes asmuo netampa šių medžiagų „savininku“. Siuntėjo veiksmai šioje situacijoje gali būti kvalifikuojami, kaip neteisėtas narkotikų siuntimas, turint tikslą platinti ar platinimas asmeniui, kuriam įteikiama ši medžiaga, taip pat atsižvelgiant į bylos aplinkybes igijimas, laikymas. Trečiasis asmuo – gavėjas, gali būti traukiamas atsakomybėn už neteisėtą narkotikų igijimą ir laikymą (ar kitas veikas, priklausomai nuo konkrečios situacijos). Pažymėtina, kad kai narkotikai importuojami ar eksportuojami, veiką reikia papildomai kvalifikuojama pagal BK 199 str. 2 d., kaip neteisėta šių medžiagų kontrabanda.

Pardavimas ar kitoks platinimas. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas apima bet kokias neteisėtas medžiagų perdavimo formas kitam asmeniui. Tai gali būti narkotikų pardavimas kitam asmeniui už tam tikrą pinigų sumą, išmainymas į kitus daiktus, dovanojimas, skolos apmokėjimas, paskolos davimas. Platinimas gali būti tiek atlygintinas, tiek ir neatlygintinas, tai neturi reikšmės veikos kvalifikavimui.

*Vilniaus apygardos teismo 2007 m. lapkričio 29 d. nuosprendžiu R.J. buvo pripažintas kaltu pagal BK 260 str. 1 d. Tarp kelių padarytų veikų, jis buvo nuteistas ir už tai, kad 2006 m. rugsėjo mėnesį nuo 15 d. iki 19 d. neteisėtai neatlygintinai išplatino nemažiau kaip du kartus per dieną apie ketvirtį gramo psichotropinės medžiagos-amfetamino S.M.*⁶⁶

Be to, kai narkotikų turėtojas suleidžia jų dozę kitam asmeniui, remiantis LAT senato išaiškinimu, tai taip pat laikytina platinimu.⁶⁷ Savo ruožtu, asmens veiksmai neturėtų būti laikomi platinimu, kai keli asmenys pagal susitarimą medžiagas patiems vartoti sudėję tam tikrą sumą pinigų, paveda jas nupirkti ir išdalinti kuriam nors vienam iš jų.

Jeigu asmuo vietoj narkotikų platina, pavyzdžiui, skalbimo miltelius čia galime išvelgti sukčiavimo požymių. Šiuo atveju pirkėjo veiksmus reikėtų kvalifikuoti pagal tyčios

⁶⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-84/2007.

⁶⁶Baudžiamoji byla Nr. 1-177/2007.

⁶⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo...//ten pat, P.426.

kryptingumą, kaip pasikėsinimą įgyti narkotines ar psichotropines medžiagas, o pardavėjui inkriminuoti sukčiavimą.

Nusikaltimas vertinamas kaip vienas tęstinis, jei tam tikri veiksmai – neteisėtas gaminimas, pardavimas ar kt., buvo padaryti ne vieną kartą, bet atlikti pagal vieną sumanymą, turint konkretų tikslą, siekiant tam tikro apibrėžto rezultato.

BK 261 str. numatyta norma yra speciali 260 str. atžvilgiu. **Narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas nepilnamečiui** kelia grėsmę ne tik visuomenės saugumui, bet ir nepilnamečio asmens normaliam psichiniam bei fiziniam vystymuisi, jo brandai. Remiantis LAT senato išaiškinimu, kaltininkas turi suvokti, kad nukentėjęs yra nepilnametis arba nors ir kaltininkas nesuvokia, tačiau teismas pripažįsta, kad kaltininkas pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes, turėjo ir galėjo suvokti, kad asmuo yra nepilnametis.⁶⁸ Tais atvejais, kai asmuo nesuvokia, kad nukentėjęs yra nepilnametis, veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 261 str. Tačiau šio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir jis turi atsakyti pagal BK 260 str.

*R.J. buvo kaltinamas pagal BK 260 str. 1 d., 261 str. Vilniaus apygardos teismas išteisino R.J. pagal 261 str. dėl to, kad R.J. duodamas S.B. narkotinių medžiagų nesuvokė ir nežinojo, kad ji yra nepilnametė. Teismas padarė išvadą, kad platinant narkotines medžiagas gyvenamojo namo rūsyje tarp susirinkusių nebuvo kalbama apie ten dalyvavusių asmenų amžių. Iš liudytojos D.R. parodymų matyti, kad jai tiksliai nebuvo žinoma ar R.J. žinojo, kad S.M. buvo nepilnametė, be to, ji negalėjo patvirtinti tos aplinkybės, kad R.J. siūlė S.M. narkotines medžiagas. Ji pati S.M. amžiaus nežinojo.*⁶⁹

Remiantis aukščiau atlikta analize, priėjome sekančių išvadų:

1) Įstatymų leidėjo pozicija nėra tiksli, nes „gaminimo“ sąvoka apima „perdirbimą“, todėl šio alternatyvaus požymio išskyrimas nėra pagrįstas; 2) Gaminimu negali būti pripažintas faktas, kai medžiaga tapo narkotine sąlygojant natūraliems procesams, pavyzdžiui, išdžiuvusių kanapių surinkimas; 3) Narkotinių ar psichotropinių medžiagų suradimo pas asmenį fakto neužtenka pareikšti kaltinimus ir dėl jų neteisėto įgijimo; 4) Teismai nevienodai traktuoja didesnio nuotolio sampratą, todėl kai kurie teismai, neatsižvelgiant į LAT senato pateiktą išaiškinimą, nedidelio kiekio medžiagų nešiojimą ar jos pernešimą nedideliu atstumu (pvz., parnešimas namo ir pan.) sau suvartoti, kvalifikuoja, kaip gabenimą. 5) Narkotikų platinimas nepilnamečiui gali būti inkriminuotas tik tada, kai kaltininkas žino apie tai, kad nukentėjęs yra nepilnametis.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose// Teismų praktika. 2004, Nr. 22, P.270.

⁶⁹ Baudžiamoji byla Nr. 1-177/2007.

1.3.2. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas

Be pagrindinio objekto, kuris plačiai buvo nagrinėjamas šio darbo pirmame skirsnyje, BK 263 str. siekiama apsaugoti ir daugybę kitų gėrių, tokių kaip nuosavybė, žmogaus sveikata, žmogaus veiksmų laisvė. BK 263 str. 1 d. numatytos trys alternatyvios veikos, tai narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagystė, užvaldymas apgaulės būdu ir pasisavinimas. To paties straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjas sunkiną atsakomybę įtraukimas į dispoziciją dvi alternatyvias aplinkybes: narkotinių ir psichotropinių medžiagų prievartavimas ir plėšimas. Šie kvalifikuojantys požymiai parodo padidintą minėtų veikų visuomeninį pavojingumo laipsnį. Tokia išvada sietina su plėšimo ir turto prievartavimo grėsme ne tik nuosavybei, bet ir žmogaus sveikatai, veiksmų laisvei.

LAT senato 2005 m. birželio 23 d. nutarime „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ P. 7 nurodyta, kad pagrobimas – tai, „tyčinis, neteisėtas ir neatlygintinas svetimo turto fizinis užvaldymas, atimantis iš asmens galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti jam priklausančiu turtu.“⁷⁰ Plėšimas, skirtingai nei vagystė suprantamas, kaip narkotikų pagrobimas panaudojant fizinį ar psichinį smurtą. Tačiau palyginus su plėšimu, numatytą BK 180 str. 1 d., įstatymo leidėjas nėra įtraukęs „kitokio atėmimo galimybės priešintis“, kaip vieno iš neteisėto narkotikų užvaldymo būdo. Manytina, kad tokia pozicija nėra tiksli. Išėina, kad tais atvejais, kai asmuo užvaldys narkotikus, prieš tai tyčia nugirdant nukentėjusįjį ir taip atimant iš jo galimybę priešintis, jo veiksmai neatitiks BK 263 str. 2 d. numatytos veikos požymių, nors remiantis plėšimo sudėties analize (BK 180 str.), bei LAT senato pateiktu išaiškinimu, atėmimas galimybės priešintis, kaip ir fizinio ar psichinio smurto panaudojimas yra ne mažiau pavojingi veiksmai bei tai vienas iš neteisėto svetimo turto užvaldymo būdų.

1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau JTO) konvencijos 3 str. 5 d. išvardytoms sunkinančios aplinkybėms yra priskirta prievartos arba ginklo naudojimas darant nusikaltimą.⁷¹ Ši aplinkybė iš dalies yra įtraukta į BK 263 str. 2 d. Tačiau skirtingai nuo kvalifikuoto plėšimo, numatyto BK 180 str. 2 ir 3 d., įstatymų leidėjas į 263 str. dispoziciją neįtraukė tokių požymių, kaip ginklo ar sprogmens panaudojimas. Lietuvos teismų praktikoje įrankių ir priemonių, skirtų palengvinti nusikaltimo padarymą, panaudojimas reiškia didesnę nusikaltimo pavojingumo

⁷⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas. Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika, 2005, Nr.23, P. 317.

⁷¹1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1004.

laipsnį, ir teismams rekomenduojama atsižvelgti į tai skiriant bausmes.⁷² Ginklo ar sprogmenų panaudojimas, byloja apie didesnę nusikalstamos veikos pavojingumą pobūdį ir laipsnį, todėl šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę derėtų įtraukti į BK 263 str. sudėtį.

Atsižvelgiant į BK 182, 183 str. įtvirtintus objektyviuosius sudėties požymius bei LAT senato pateiktą išaiškinimą, asmuo gali ne tik neteisėtai užvaldyti ar pasisavinti svetimą turtą bet įgyti teisę į jį.⁷³ Baudžiamosios teisės teorijoje teisės į turtą įgijimas aiškinamas, kaip atitinkamo dokumento išdavimas. Neteisėtas reikalavimas perduoti turtą gali būti nukreiptas į atitinkamų dokumentų surašymą, jų turinio pakeitimą, arba jų pačių perdavimą kaltininkui.⁷⁴ Ar asmuo gali ne tik neteisėtai užvaldyti ar pasisavinti narkotines ar psichotropines medžiagas, bet ir neteisėtai įgyti teisę į jas? Mūsų manymu, tai neprieštaruja įstatyme įtvirtintai turto užvaldymo apgaulė ir neteisėto pasisavinimo sampratai. Paprastai turtinė teisė suteikiama atitinkamo oficialaus dokumento surašymo būdu. Nagrinėjamu atveju, tai galėtų būti dokumentai, suteikiantys teisę įgyti narkotikų, pavyzdžiui, receptai, gydymo įstaigų dokumentai, suteikiantys teisę gauti medžiagas iš sandėlio ar kt. Tačiau BK 263 str. 1 d. dispozicijos analizė rodo, kad neteisėtas teisės į narkotines ar psichotropines medžiagas įgijimas naudojant apgaulę nebus laikomas nusikaltimu šio straipsnio kontekste, nors, kitas turtas sukčiavimo ar pasisavinimo atveju gali būti tiek fiziškai užvaldytas, tiek užvaldytas įgyjant teisę į jį.

Ta pati išvada išplaukia iš BK 263 str. 2 d. numatyto prievartavimo analizės. Šios veikos sudėtis apsiriboja narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtu užvaldymu, tačiau straipsnio dispozicijoje nenumatyta atsakomybė už neteisėtą teisės į narkotikus įgijimą. Remiantis LAT senato išaiškinimu, turto prievartavimas apima ne tik reikalavimą perduoti turtą bet ir teisę į jį.⁷⁵ Praktiškai, kai asmuo, naudodamas psichinę prievartą, reikalauja gydytojo nurodyti jo lygos istorijoje neteisingą diagnozę, kuri suteikia teisę vartoti psichotropines medžiagas, tokie veiksmai neapims BK 263 str. 2 d. numatyto nusikalstimo sudėties.

Pažymėtina, kad tais atvejais, kai kaltininkas pagrobdamas ar prievartaudamas narkotikus panaudoja fizinį smurtą, jo veiksmai nebus kvalifikuojami, kaip atskira nusikalstama veika, jei sveikatos sutrikdymo laipsnis nesiekia sunkaus. Tais atvejais, kai padarytas sveikatos sutrikdymas yra sunkus, veiksmai kvalifikuojami pagal sutaptį.⁷⁶

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23. „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“// Teismų praktika. 1999, Nr. 12, P. 382.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8. „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 1999, Nr. 11, P. 265.

⁷⁴ Bukelienė D. Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą. Teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Eugrimas, 2008, P. 67.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43. „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“// Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4, P. 90.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43. „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“// Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4, P. 92.

BK 263 str. 3 d. kaip viena iš itin kvalifikuojančių aplinkybių numatytas dalyvavimas organizuotoje grupėje. Šios aplinkybės buvimas ženkliai padidina nusikalstamų veikų visuomeninį pavojingumą laipsnį. Tai susiję su organizuotos grupės specifika, kurios skiriamieji požymiai: aukštesnis organizuotumo laipsnis, nusikalstamos veikos išsamus planavimas, pasiskirstymas vaidmenimis kriminalinis profesionalumas, suderinti veiksmai ir kt.⁷⁷ Remiantis BK 25 str. 3 d. šį požymį bus galima inkriminuoti tuo atveju, kai bus nustatyta, kad du ar daugiau asmenų, bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje susitarė daryti kelis nusikaltimus, arba vieną sunkų ar labai sunkų ir kiekvienas grupės narys atlieka tam tikrą vaidmenį ar turi konkretų uždavinį.

Remiantis šiame skirsnyje atlikta analize priėjome sekančių išvadų: 1) BK 263 str. 2 d. įstatymo leidėjas nėra įtraukęs „kitokio atėmimo galimybės priešintis“, kaip vieno iš neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymo būdų, nors remiantis BK 180 str. numatyta plėšimo sudėties analize, bei LAT senato pateiktu išaiškinimu, šie veiksmai, kaip ir fizinio ar psichinio smurto panaudojimas yra ne mažiau pavojingi bei laikomi vienu iš neteisėto svetimo turto užvaldymo būdų; 2) BK 263 str. 3 d. nėra numatyta kvalifikuojanti aplinkybė, kaip „ginklo ar sprogmens panaudojimo“, nors ji įtraukta į 180 str. 3 d., kas nepateisinimai siaurina neteisėto narkotikų užvaldymo būdų sąrašą bei neatitinka JTO 1988 m. Konvencijos ir LAT senato aprobuotiems išaiškinimams; 3) Neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymo apgaule, neteisėto pasisavinimo ir prievartavimo sudėtys neapima teisės į narkotikus įgijimo. Praktikoje gali susiklostyti situacija, kad neteisėtas narkotikų užvaldymas sukčiavimo būdu, prievartavimas, pasisavinimas bus kvalifikuojami pagal BL 263 str., bet tokie pat veiksmai, kai įgyjama teisė į šias medžiagas, ne.

1.3.3. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda

Baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandą numatyta BK XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai.“ BK 199 str. 2 d. įstatymų leidėjas numato griežtesnę atsakomybę už kontrabandą atsižvelgiant į dalyko ypatumus. Tai susiję su narkotikų potencialia grėsme visuomenės saugumui ir kitoms vertybėms. Tačiau atsakomybės už narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą įtraukimui į kvalifikuotos kontrabandos sudėtį toli gražu pritaria ne visi autoriai. E.Gruodytės nuomone⁷⁸, narkotikų kontrabandos įtraukimas į XXXI skyrių, tai vienas iš trūkumų, kuris

⁷⁷ Plačiau žiūrėti: Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas: daktaro dis. soc.mokslai, teisė (01 S)/LTU, Vilnius, 2002, P. 26-46.

⁷⁸ E.Gruodytė. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Teisinės Informacijos Centras. Vilnius, 2004. P. 179.

neleidžia diferencijuoti baudžiamosios atsakomybės pagal narkotikų kiekį, pagal tikslą (asmeniniam poreikiams ar platinimo).⁷⁹

Pavyzdžiui, Vokietijos Narkotikų įstatyme vartojama importo, eksporto sąvokos (*einfuhr, ausfuhr*)⁸⁰. Taip pat ir Lietuvoje 1931 m. įstatyme buvo vartojamos įvežimo ir išvežimo sąvokos ir tik tarybiniais laikais atsirado kontrabandos terminas.

Remiant LAT senato išaiškinimu, „kontrabanda yra privalomų pateikti muitinei daiktų gabenimas nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant arba neturint leidimo gabenti jų tiek iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tiek į jos teritoriją“.⁸¹ Pastebėtina, kad kontrabanda apibūdinama gabenimo terminu. Tačiau skirtingai nuo gabenimo, numatyto BK 259, 260 str., šiuo atveju gabenimas realizuojamas ne valstybės viduje, o neteisėtai importuojant ar eksportuojant narkotikus. Savo ruožtu, importas ir eksportas apibrėžiamas, kaip prekių ar kapitalo įvežimas iš užsienio ar jų išvežimas į užsienį.⁸²

Pastebėtina, kad nagrinėjant 199 str. 2 d. numatytą nusikaltimą, susiduriame su objekto ir dalyko santykiu. Nesuklysimė sakydami, kad objektas seniai užėmė pagrindinio BK specialios dalies normų susiskirstymo kriterijaus vietą. Teisės normos jungiamos į teisės institutus, atsižvelgiant į teisinio reguliavimo objektą t.y. pagal tai, kokią socialinių santykių sritį konkreči norma reguliuoja.⁸³ Pasak A. Boiko nusikalstamos veikos dalykas gali pretenduoti tik į antraeilį baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo vaidmenį (po objekto).⁸⁴ Tačiau, kaip matome iš XXXVII skyriaus pavadinimo, šiam skyriui nusikalstamos veikos priskiriamos pagal dalyką – narkotinės ar psichotropinės, nuodingosios ar stipriai veikiančios medžiagos. Pasirinkdamas ši (ne visai tikslų normų sisteminimo kriterijų) įstatymų leidėjas tarsi nurodo, kad normas, susijusias su neteisėtu narkotikų disponavimu rasime XXXVII skyriuje, tačiau narkotikų kontrabanda paliekama už šio skyriaus ribų.

Teisinėje literatūroje sutinkama nuomonių, kad neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos rūšinis objektas yra valstybės ekonominis saugumas,⁸⁵ išorinė

⁷⁹Taip pat žiūrėti: Latauskaitė E. Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ikiteisminio tyrimo metodikų koncepcija: teorinis modelis ir kriminalistinės galimybės: daktaro disertacija. soc. mokslai: teisė (01S)/ LTU, Vilnius, 2004, P. 50; Pečkaitis. J. Įstatymų, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtus veiksmus su psichotropinėmis arba narkotinėmis medžiagomis, tobulinimo problemos// Jurisprudencija, 1998, t.10(2), P. 36.

⁸⁰Bundesgesetz über die Betäubungsmittel und die psychotropen Stoffe// http://www.sadaba.de/GSBT_BtMG.html; prisijungimo laikas: 2008-11-20.

⁸¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“// Teismų praktika. 2003, Nr. 20, P. 247.

⁸²Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, P. 211, 148.

⁸³Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.

⁸⁴Бойко А. И., Родина Л. Ю. Контрабанда. История, социано-экономическое содержание и ответственность, Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С. 195.

⁸⁵Бойко И. А., Родина Л. Ю. Контрабанда. История, социано-экономическое содержание и ответственность. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С.121.

ekonominė veikla, (*внешнеэкономическая деятельность*)⁸⁶. Pagrindiniu objektu įvardijama įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta prekių ar kitų daiktų gabenimo per valstybės sieną tvarka.⁸⁷ Tais atvejais, kai į valstybę ar iš jos neteisėtai gabenami narkotikai, fakultatyviu objektu siūloma laikyti gyventojų sveikatą⁸⁸ ir (ar) visuomenės saugumą.⁸⁹ Mūsų manymu, neteisėta narkotikų kontrabanda nieko bendro neturi su ekonomika, kaip su įstatymo saugoma vertybe BK XXXI skyriaus kontekste. Pirmajame šio darbo skirsnyje, buvo prieita išvados, kad tiek rūšiniu tiek ir pagrindiniu nagrinėjamų nusikalstamų veikų objektu yra visuomenės saugumas. Neteisėta apyvarta šiuo atveju gali apimti tiek gabenimą Lietuvos viduje, tiek narkotikų importą ir eksportą nuo ko, akivaizdu, kad nei rūšinis nei pagrindinis objektas nesikeičia.

Kalbant apie kvalifikuotos sudėties teisinį statusą, vienas iš pagrindinių jos uždavinių-baudžiamosios atsakomybės diferencijavimas atsižvelgiant į didesnę nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį.⁹⁰ Tačiau atsakomybės už neteisėtą narkotikų gabenimą į Lietuvą ar iš Lietuvos įtraukimas į skyrių „Nusikaltimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ neleidžia tinkamai diferencijuoti atsakomybės už šias veikas. Skirtingai nuo kitų nusikaltimų, susijusių su narkotikais, narkotikų kontrabanda visais atvejais užtraukia baudžiamąją atsakomybę nepriklausomai nuo jų masto ir kiekio. Praktiškai gali kilti situacija, kad asmuo bus baudžiamas už narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabenimą, kai jų kiekis sudarys dešimtąją ar šimtąją dalį gramo. Taip pat, skirtingai nuo veikų, įtrauktų į XXXVII skyrių, atsakomybės nediferencijuojama pagal platinimo tikslą. Todėl, vadovaujantis aukščiau pateiktais argumentais tikslinga atsakomybę už narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandą įtraukti į BK XXXVII skyrių, kaip atskirą straipsnį. Tai faktiškai leistų diferencijuoti atsakomybę atsižvelgiant į platinimo tikslą, kiekį, subjekto savybes ir kt. Narkotikų kontrabanda gali būti didelio kiekio, ji gali būti padaryta organizuotos grupės asmenų. Atsižvelgiant į tai, atskiras straipsnis galėtų būti formuluojamas pirmoje dalyje numatant atsakomybę už paprastą kontrabandą, tuo tarpu antroje numatant kvalifikuojančius požymius, pavyzdžiui, didelis kiekis, dalyvavimas organizuotoje grupėje ir kt. Paminėtina, kad panašią poziciją įstatymų leidėjas pasirinko, įtraukdamas į XXXVII skyrių 263 str. „narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas ar kitoks neteisėtas užvaldymas“ į BK XXXVII skyrių 254 str., numatantį atsakomybę už šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą.

⁸⁶ Курс уголовного права. Том 4. Особенная часть. Москва: Зерцало-М, 2002., С. 87; Лопашенко Н. А. Преступления в сфере экономической деятельности. Ростов-на-Дону Феникс, 1999. С. 217

⁸⁷ Abramavičius A., Beliūnas E. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2001, P. 405; Коментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва: Экзамен, 2003. С. 419.

⁸⁸ Бойко А.И., Родина Л.Ю. Контрабанда. История, социолого-экономическое содержание и ответственность. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, С. 131.

⁸⁹ Abramavičius A., Beliūnas E. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2001, P. 405.

⁹⁰ Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, P.187-189; Козлов А.П. Понятие преступления. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004, С. 801-817.

Dažniausiai narkotikų kontrabanda – tai aktyvūs veiksmai. Tai gali būti daiktų vežimas bet kokiomis transporto priemonėmis, nešimas pėsčiomis ir kt.

*Vilniaus apygardos teismo 2007 birželio 22 d. nuosprendžiu A.O. buvo pripažintas kaltu pagal BK 259 str. 1 d. ir 199 str. 2d. už tai, kad 2007 m. sausio 10 d. neteisėtai laikė savo striukės vidinėje kišenėje ir automobilio salone keleivio pusės skydelyje nuo saulės psichotropines medžiagas MDMA ir jas neteisėtai gabeno automobiliu iš automobilio stovėjimo aikštelės iki Medininkų pasienio kontrolės punkto.*⁹¹

Taip pat, praktikoje sutinkami atvejai, kai muitinės, pasienio policijos ir kitų tarnybų darbuotojas pagal susitarimą su kontrabandininkais, praleidžia kontrabandos dalyką per muitinę ar valstybės sieną. Tokie veiksmai pasireiškia neveikimu, todėl jie turi būti kvalifikuojami pagal sutaptį ir už atitinkamą nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.

Neteisėtas narkotikų gabenimas gali būti tiek gabenant juos į Lietuvos Respubliką tiek ir iš šalies. Įvežimas ir išvežimas gali būti realizuojamas gabenant per valstybės sieną, per muitinę arba ją apeinant. Kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda praktika rodo, kad kaltininkai naudoja pačius įvairiausius medžiagų slėpimo būdus. Tai gali būti ne tik kišenės, automobilių pirštinių dėklas, bet ir gyvūnai, žmogaus organizmo ertmės. Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas nenurodo slėpimo būdų, todėl veika kvalifikuojama, kai neteisėtas gabenimas neatsižvelgiant į tai ar narkotikai buvo gabenami specialiai tam pritaikytose vietose ar ne.

Kontrabandos nusikaltimo sudėtis yra formali, todėl nusikaltimas laikomas baigtu nuo privalomų pateikti muitinei daiktų nepateikimo muitinės kontrolei ar jos išvengimo momento. Kai narkotikai neteisėtai gabenami ne per muitinių postus, nusikaltimas yra baigtas nuo medžiagų patekimo į Lietuvos Respublikos valstybės pasienio juostos ribas momento. Tais atvejais, kai minėtos medžiagos gabenamos į Lietuvos Respublikos teritoriją per muitines, nusikaltimas yra baigtas nuo jų įvežimo į Lietuvos Respublikos teritoriją ir nepateikimo muitinės kontrolei ar kitokio jos išvengimo momento. Tuo tarpu, kaip narkotikai gabenami iš Lietuvos Respublikos teritorijos per muitines, nusikaltimas yra baigtas nuo nepateikimo jų muitinės kontrolei ar kitokio jos išvengimo momento.

Atsižvelgiant į šiame skirsnyje atliktą analizę priėjome sekančių išvadų: 1) Ekonomikos priskyrimas narkotikų kontrabandos rūšiniam objektui nėra pagrįstas. Nepriklausomai nuo to, ar šios medžiagos gabenamos valstybės viduje ar per jos sieną, tokiais veiksmai pažeidžiamas visuomenės saugumas, kuris ir yra rūšiniu bei pagrindiniu objektu; 2) XXXVII skyriaus pavadinimas tarsi nurodo, kad šiam skyriui nusikalstamos veikos priskiriamos pagal dalyką – narkotinės ir psichotropinės, nuodingosios ar stipriai veikiančios medžiagos, tačiau narkotikų kontrabanda paliekama už šio skyriaus ribų; 3) Skirtingai nuo kitų nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, narkotikų kontrabanda visais atvejais užtraukia baudžiamąjį atsakymą.

⁹¹ Baudžiamoji byla Nr. I-130/2007.

komybę nepriklausomai nuo jų masto ir kiekio, platinimo tikslo buvimo ar ne. Tai rodo, jog narkotikų kontrabandos turinio ir vietos klausimas nėra tinkamai įstatymo leidėjo išspręstas.

1.4. Kaltės kaip narkotinių ir psichotropinių medžiagų subjektyviojo požymio vertinimo problema

Kaltė baudžiamosios teisės teorijoje suprantama, kaip asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais.⁹²

Neteisėtos narkotikų apyvartos atveju, kaltė pasireiškia tiesioginė tyčia. Remiantis BK 15 str. 2 d. 1 p., nusikalstama veika padaryta tiesiogine tyčia, kai darydamas pavojingą veiką asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį (intelektualinis momentas) ir norėjo taip veikti (valinis momentas).

Baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio suvokimui apibūdinti vartojama nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata. S. Bikelio nuomone, „nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimas <...> yra labai svarbi asmens baudžiamosios atsakomybės prielaida. Baudžiamoji atsakomybė pagrindžiama ne tik kaltininkui suvokiant, bet ir nesuvokiant daromos nusikalstamos veikos pavojingumą (neteisėtumą), jei jis galėjo tai suvokti“.⁹³

Nesuklysimė teigdami, kad kaltė, tai būtinas nusikalstamos veikos požymis, kurio įrodinėjimas kartais gali būti ypač sudėtingas. Kaip rodo teismų praktika, asmenys, kurie laikė, gabeno, platino ar atliko kitus neteisėtus veiksmus su narkotikais dažnai neigia savo kaltę. Teismas turi vadovautis BPK 20 str. 5 d. numatyta norma, teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįsta išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu. Tačiau kyla klausimas, kokie būtent byloje surinkti duomenys rodo tai, kad asmuo suvokė nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, bei tai, kad jo kaltė pasireiškė tiesiogine tyčia? S. Bikelis siūlo atsižvelgti į keturias pagrindines duomenų grupes: duomenys, kad kaltininkas suvokė nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės išorinį pavidalą; duomenys, apie tai, kad kaltininkui buvo suteikta reikiama žodinė ar rašytinė informacija; duomenys apie kaltininko socialinę patirtį; kaltininko elgesys nusikalstamos veikos metu, iki ir po jos padarymo.⁹⁴

⁹²Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, P.336.

⁹³Bikelis S. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamosios teisinės vertinimo reikšmė// Jurisprudencija. 2006, t. 7(85), P. 61.

⁹⁴Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro dis., soc. mokslai, teisė (01S)/ MRU, Vilnius, 2007, P. 62-66.

LAT senatas pažymėjo, kad asmuo traukiamas atsakomybėn, jeigu jis bent bendrais bruožais suvokė, kad medžiagos, su kuriomis susiję jo veiksmai, yra narkotinės ar psichotropinės, taip pat suvokė, koks yra jų kiekis.⁹⁵

2007 m. sausio 30 d. nutartyje LAT pasisakė, kad užfiksuotų pokalbių turinys leidžia daryti išvadą, kad nuteistasis R.B. su nenustatytais asmenimis kalbasi apie psichotropines medžiagas, kurias žargonu vadina „širdimis“, „kūju ir pjautuvu“, „paukščiais“, „mitsubiši“ ir kt., kainas, kiekį, kokybę, stiprumą, jų įgijimą bei realizavimą. Tai, kad 2004 m. rugsėjo 8 d. kasatorius kalbėjo būtent apie narkotikų įgijimą, patvirtina ta aplinkybė, kad jo automobilyje rastos tabletės buvo su „širdelės“ įspaudu viduryje. Teismas pagrįstai konstatavo, kad R. B. suprato, kad jis neteisėtai įgijo, laikė ir gabeno ne maisto papildus, o psichotropinę medžiagą – šiuo atveju MDMA, ir norėjo taip veikti.⁹⁶

Kvalifikuojant nusikalstamas veikas teismas taip pat turi atsižvelgti į kaltininko tyčios apibrėžtumą. Esant apibrėžtai tyčiai kaltininko veiksmai kvalifikuojami atsižvelgiant į tyčios turinį. Tais atvejais, kai kaltininko sumanymas buvo, pavyzdžiui, įgyti, laikyti ir gabenti labai didelį kiekį narkotikų, tačiau faktiškai kiekis buvo nedidelis, tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami, kaip pasikėsinimas padaryti sunkesnę nusikaltimą, pateikiant nuorodą į BK 22 str. Esant priešingai situacijai t.y., kai asmens tyčia buvo nukreipta, pavyzdžiui, pagaminti nedidelį kiekį narkotikų, o faktiškai aptiktos medžiagos kiekis siekia didelį, padaryti veiksmai turi būti kvalifikuojami, kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 260 str. 2 d.

Apibendrinant pasakytina, kad norint pagrįsti tyčinę kaltę neteisėtos narkotikų apyvartos atveju, nepakanka nustatyti, kad asmuo sąmoningai, pavyzdžiui, įgijo ir laikė medžiagas, kurios faktiškai yra narkotikai. Asmuo turi suvokti šių medžiagų turinį, t.y., kad jis įgijo ir laiko būtent tokias medžiagas, kurias dėl specialių savybių, įstatymo leidėjas įtraukė į atitinkamų nusikalstamų veikų sudėtį.

1.5. Neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo tikslas

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo tikslo nustatymas turi didelę reikšmę teisingai kvalifikuojant asmens, traukiamo baudžiamojon atsakomybėn, veiksmus. Platinimo tikslą įstatymo leidėjas pasirinko esminiu BK 259 ir 260 str. atribojimo kriterijumi. Be to, platinimo tikslas gali būti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės skiriamuoju požymiu.

Tačiau, kaip rodo egzistuojanti praktika, pareigūnams ir teismas kyla sunkumų, nustatant ir įrodinėjant narkotikų platinimo tikslą. Šio klausimo problematiškumą galėtų iliustruoti sekantis pavyzdys:

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo...//ten pat, P.426.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-72/2007.

Vilniaus m. apylinkės teismas pripažino T.M. kaltu pagal BK 259 str. 1 d. Prokuroro nuomone, teismas nepagrįstai perkvalifikavo T.M. veiką pagal BK 259 str. 1 d., nes T.M. inkriminuoto tikslo platinti neigimas pats savaime nepaneigia tokio tikslo. Pasak prokuroro, pats T.M. narkotinių medžiagų nevartoja. Nors T.M. tvirtina, jog įsigijo didelį kiekį heroino tikslu jį paragauti, tačiau, kaip pažymėjo prokuroras, pabandyti įsigijo per du kartus – pirmą kartą už 270 lt, o antrą kartą, net už – 1440 Lt. Ir jau po pirmojo įsigijimo, turėdamas realią galimybę išbandyti heroiną, to nepadarė, o dar papildomai įsigijo narkotinės medžiagos. Ši aplinkybė patvirtina, kad T.M., įsigijęs narkotinę medžiagą turėjo tikslą ją vėliau parduoti bei pasipelnyti.

Apeliacinis teismas atsižvelgė į prokuroro skundo argumentus bei į tai, kad kratos metu T.M. kambaryje buvo rasta ne tik heroinas, bet ir elektroninės svarstyklės su miltelių liekanomis, šiaudelis su svarstyklėmis, bei polietileninis maišelis su 65 vnt. nenaudotų užspaudžiamų maišelių viduje, todėl kolegija padarė išvadą, kad narkotines medžiagas T.M. įsigijo ne sau, o turėdamas tikslą platinti.⁹⁷

Sąvoka „neturėdamas tikslo platinti“ reiškia, kad kaltininkas, įsigydamas, laikydamas ar atlikdamas kitus neteisėtus veiksmus, neturėjo tikslo narkotikų perduoti bet kuriam kitam asmeniui. Šiuo atveju platinimo tikslas gali būti apibrėžtas, kaip siekis parduoti, išmainyti, padovanoti, atsilyginti už suteiktus darbus, paslaugas ir kt. Akivaizdu, kad tikslo platinti narkotikus įtraukimas į BK 260 str. sudėtį, formaliai išplėtė galimybę patraukti asmenis baudžiamojon atsakomybėn be realaus šių medžiagų platinimo, o tik nustatius, jog kaltininkas turėjo tokį tikslą.

LAT kasacinėje byloje Nr. 2K-145 nurodė, kad tikslas paprastai įgyvendinamas praėjus kuriam laikui po nusikaltimo padarymo, kai asmuo parduoda įgytus narkotikus, todėl įstatymų leidėjas nusikaltimo pabaigos momento gali nesieti su tikslo pasiekimu.⁹⁸

Įrodinėjant tikslą svarbu nustatyti, ar pats kaltininkas nevartoja narkotikų, ar jis nėra narkomanas, atsižvelgti į narkotikų kiekį, paruoštų vartoti dozių skaičių ir kt.

Vilniaus m. apylinkės teismo nuosprendžiu V. R. buvo pripažintas kaltu pagal BK 260 str. 1 d. Šioje byloje teismas nurodė, kad:

Nors V.R. ir neigė turėjęs tikslą parduoti neteisėtai laikytas narkotines medžiagas, tačiau teismas mano, kad laikytų narkotinių medžiagų suskirstymas į dalis, atskirus polietileninius maišelius bei popieriaus lankstinuką, taip pat svarstyklių, švarelių, šaukštų-dozatorių, žirklių, pinceto su narkotinių medžiagų likučiais laikymas, rodo, kad kaltinamasis V.R. narkotines medžiagas laikė, turėdamas tikslą jas parduoti ar kitaip platinti.⁹⁹

Praktikoje pasitaiko atveju, kai esant panašioms aplinkybėms teismai neižvelgia platinimo tikslo kaltininko veiksmuose.

I.G. automobilyje be narkotinių ir psichotropinių medžiagų buvo rasta 7953 Lt ir 100 Vengrijos forintų, elektroninės svarstyklės bei metalinis ir plastikinis semtuvėlis, ant kurių buvo psichotropinės medžiagos anfetamino ir narkotinės medžiagos heroino pėdsakai. Vilniaus apygardos teismas nuosprendžio motyvacinėje dalyje pasisakė, kad byloje nebuvo surinkta įrodymų, kad I.G. neteisėtai įgijo psichotropines medžiagas turėdamas tikslą jas parduoti ar

⁹⁷ Baudžiamoji byla Nr. 1A-107/2007.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-145/2003.

⁹⁹ Baudžiamoji byla Nr. 1-60-295/2008.

*kitaip platinti. I.G. ir jo motina parodė, kad jis ilgą laiką vartoja narkotikus, jų rasta kaltinamojo šlapime ir netrukus po sulaikymo.*¹⁰⁰

Esant tokioms aplinkybėms nebuvo paneigta kaltinamojo versija, jog narkotikus jis neteisėtai įgijo sau vartoti. Neįrodžius tikslo šias medžiagas parduoti ar kitaip platinti, nusikalstama veika iš BK 260 str. 1 d. buvo perkvalifikuota į BK 259 str. 1 d.

Dažnai teismai, kaip vienu iš platinimo tikslo nustatymo kriterijumi, vadovaujasi narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekiu, kurios užtenka ar kuris viršija vienos dozės, skirtos asmeniniam vartojimui, kiekį.

*T.V. parodymai, kad jis kartu su A.T. nuėjo į svetimą laiptinę tikslu ten suleisti heroino nėra įtikinantys. Tai jis galėjo padaryti savo namuose, nerizikuojant būti pastebėtas pašalinių asmenų. Be to, į tikslą realizuoti heroiną nurodo ir ta aplinkybė, kad jis su savimi nešėsi heroino kiekį, kuris aiškia viršija vieną dozę. 1,762 g heroino, tai didelis kiekis, kuris nurodo tikslą jį parduoti. Sau vartojimui jis yra aiškiai per didelis, jo įsigijimui T.V. išleido 800 Lt, o tai bedarbiui, neturinčiam legalaus pragyvenimo šaltinio yra neįmanoma.*¹⁰¹

Kartais teismai į platinimo tikslą žvelgia paprasčiau ir jo turėjimą įrodinėja per įvykusi platinimo faktą,¹⁰² kas, mūsų manymu, prieštarauja LAT senato pateiktam išaiškinimui.

Tais atvejais, kai asmuo parduota ar kitai perleidžia narkotines ar psichotropines medžiagas policijos pareigūnui, jo veiksmai kvalifikuojama ne kaip pasikėsinimas, o kaip baigtas nusikaltimas.

*N.A. buvo nuteista už tai, kad tyrimo nenustatytomis aplinkybėmis įgijo ir laikė, turėdama tikslą parduoti ar kitaip platinti 19 tablečių, kurių sudėtyje yra 0,038 g psichotropinės medžiagos – klonazepamo pasikėsino parduoti už 2 Lt dvi tabletes, kurių sudėtyje yra 0,004 g psichotropinės medžiagos – klonazepamo policijos pareigūnui, tačiau veikos nebaigė nuo jos valios nepriklausančių aplinkybių, kadangi buvo sulaikyta. Apeliaciniame skunde N.A. nurodė, kad nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jos nepriklausančių aplinkybių, tačiau buvo nuteista, kaip už baigtą nusikaltimą. Dėl šios skundo dalies, apeliacinis teismas pasisakė, kad BK 260 str. 1 d. N.A. pritaikytas tinkamai, nes atlikus bent vieną iš nusikaltimo sudėties nurodytų objektyviųjų veikos požymių, kurie įstatyme nurodyti, kaip alternatyvus, laikoma, kad yra padarytas baigtas nusikaltimas, nepaisant to, kad nusikaltimo dalykas nebuvo realizuotas dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių.*¹⁰³

Remiantis aukščiau pateikta analize priėjome tokių išvadų: 1) Įstatymų leidėjas nusikaltimo numatyto BK 260 str. 1 d. pabaigimą alternatyviai sieja arba su anksčiau įgytų narkotinių medžiagų pardavimu arba su paties tikslo jas platinti, buvimu, jas įsigyjant; 2) Kaip ir kiti subjektyvieji nusikaltimo sudėties požymiai šis požymis „plika akimi“ nematomas, tačiau inkriminuoto tikslo neigimas pats savaime nepaneigia tokio tikslo buvimu; 3) Inkriminuojant tikslą platinti narkotines ar psichotropines medžiagas reikėtų atsižvelgti į eilę aplinkybių: įgytų narkotikų kiekį, jų išfasavimą bei padalijimą į dozes, laikymo trukmę atsižvelgiant ar buvo reali galimybė suvartoti, kelių skirtingų narkotinių ar psichotropinių medžiagų rūšių laikymą,

¹⁰⁰ Baudžiamoji byla Nr. 1-76/2008.

¹⁰¹ Baudžiamoji byla Nr. 1-492-111/2008.

¹⁰² Baudžiamoji byla Nr. 1-456-15/2001; Nr.1-661/2001.

¹⁰³ Baudžiamoji byla Nr. 1A-604/2007.

(kanapēs, amfetamins, „ekstazy“, kas sudaro prekeivio krepšeli), slēpimo būdā, kainu užrašymā ant pakuoču („čekiū“, maišeliū) ir kt. 4) Kartais teismai tikslo platinti narkotikus turējimą interpretuoja per jau įvykusį platinimo faktā, kas neatitinka LAT senato pateikto išaiškinimo.

II. BAUDŽIAMOJI IR ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ VEIKAS SUSIJUSIAS SU NETEISĖTA NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ APYVARTA

2.1. Bausmės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą

Sankcijos už neteisėtą narkotikų apyvartą keitėsi nekartą. Tačiau ar tie keitimai turėjo įtakos bausmės tikslams įgyvendinti, pasakyti ypač sudėtinga, nes būtina įvertinti daugybę veiksnių. Galbūt teisingų bei darnių sankcijų formulavimo ir parinkimo analizė, galėtų būti dar vieno magistrinio darbo tema, tačiau šiame skirsnyje apsiribosime tik tam tikrų aspektų konstatavimu, o būtent nagrinėjamų nusikalstamų veikų sankcijų rūšių, sankcijose numatytų bausmių dydžių ir jų pokyčių analize.

Lietuvos Respublikos Konstitucini Teismas pažymėjo, kad kriminalinė bausmė tai valstybės reakcija į jau padarytą nusikaltimą. Kartu, tai valstybės prievartos priemonė, kuria apribojamos nuteistojo teisės bei laisvės. Šie suvaržymai yra objektyvūs bausmės požymiai, antraip ji netektų savo prasmės.¹⁰⁴ Remiantis BK 41 str. 1 d., bausmė apibūdinama, kaip valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Įstatymų leidėjas numato skirtingas bausmių rūšis, priklausomai nuo tai ar jos skiriamos už nusikaltimą ar už baudžiamąjį teisės pažeidimą. Be to, BK 43 str. įtvirtintos bausmės, kurios gali būti skiriamos juridiniam asmeniui. Lyginant bausmių sistemas, numatytas 1961 m. BK ir 2000 m. BK, pirmiausiai paminėtina, kad naujajame BK atsisakyta bausmių skirstymo į pagrindines ir papildomas. Tai susiję su BK 42 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, kad teismas už vieną nusikalstamą veiką gali skirti tik vieną bausmę.

Už nusikaltinimus, susijusius su narkotikų apyvarta, kurių sunkumo laipsnis atitinka nesunkų ar apysunkį, numatytos alternatyvios bausmės, pavyzdžiui, areštas (BK 259 str. 1 d., 263 str. 1 d., BK 265 str. 1 d.), teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas (BK 263 str. 1 d.), viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas (BK 265 str. 1 d.). Palyginus su 1961 m. BK, naujame kodekse buvo įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos gaminamos, perdirbamos, įgyjamos, laikomos, gabenamos ar siunčiamos nedideliais kiekiais be tikslo parduoti ar kitaip platinti. Už šias veikas įstatymų leidėjas numato viešųjų darbų, laisvės apribojimo, baudos ar arešto bausmes. Tačiau didžioji dalis veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, atsivėlgiant į jų pavojingumo laipsnį bei įstatymo saugomoms vertybėms sukeliama žala yra priskiriama prie sunkių ir labai sunkių nusikaltimų. Todėl šių nusikaltimų straipsnių sankcijose įstatymų leidėjas dažniausiai numato

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.

vieną bausmę – terminuotą laisvės atėmimą. Dėl šios priežasties, net pirmą kartą pagal BK 260 str. 2 d. ar 3 d. nuteistiems asmenims teismas paprastai skiria laisvės atėmimo bausmę. Tik, kai egzistuoja BK 54 str. 3 d. ar 62 str. išvardytos sąlygos ir pagrindai gali būti skiriama kitos rūšies bausmė. Nagrinėjant teismų nuosprendžius narkotikų bylose, pastebėjome, kad pagal BK 260 str. 2 d. ar 3 d. nuteisti asmenys kreipiasi į LAT, prašydami skirti švelnesnę bausmę negu numato sankcija. Tačiau tais atvejais, kai nėra esminių įstatymo pažeidimų, teismas konstatuoja, kad bausmių skyrimo taisyklės nebuvo pažeistos ir paskirta bausmė yra teisinga. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-748 dėl V. Č. skirtos griežčiausios bausmės rūšies – laisvės atėmimo LAT pasisakė, kad:

*Nuteistojo veika kvalifikuota pagal BK 260 str. 3 d., kurios sankcijoje nustatyta, jog šią veiką padaręs asmuo baudžiamas laisvės atėmimu nuo 10 iki 15 metų. Kitų bausmės rūšių BK 260 str. 3 d. sankcijoje nenustatyta. Todėl teismui nekyla pareigos kiekvieną kartą motyvuoti, kodėl paskyrė būtent to straipsnio, pagal kurį kvalifikuota teisiomojo veika, sankcijoje numatytą vienintelę bausmės rūšį. Kita vertus, teismo sprendimas, nustatant tokios bausmės dydį, turi būti argumentuotas.*¹⁰⁵

Po 2000 m. BK¹⁰⁶ priėmimo, buvo padaryti keli pakeitimai, susiję su sankcijomis už neteisėtą narkotikų apyvartą. Tai 2003 m. balandžio 10 d.¹⁰⁷, 2004 m. liepos 5 d.¹⁰⁸ ir 2006 m. birželio 22 d.¹⁰⁹ įstatymais padaryti pakeitimai. BK 259, 260, 261, 263, 265 atr., 199 str. 1 d. sankcijų pakeitimai ir papildymai pavaizduoti 1 lentelėje.

1 lentelė. Sankcijų lyginamoji analizė

LR BK straipsnis	Sankcijos numatytos įsigaliojus 2000 m. BK	2003.04.10 įstatymu padaryti pakeitimai	2004.07.05 įstatymu padaryti pakeitimai	2006.06.22 įstatymu padaryti pakeitimai
259 str. 1d.	Bauda, Areštas, Laisvės atėmimas iki 2 metų.	Nėra	Nėra	Nėra

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-748/2007.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1733.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 108-4030.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.

LR BK straipsnis	Sankcijos numatytos įsigaliojus 2000 m. BK	2003.04.10 įstatymu padaryti pakeitimai	2004.07.05 įstatymu padaryti pakeitimai	2006.06.22 įstatymu padaryti pakeitimai
259 str. 2 d.	Viešieji darbai, Laisvės apribojimas, Bauda, Areštas.	Nėra	Nėra	Nėra
260 str. 1 d.	Areštas, Laisvės atėmimas iki 3 metų.	Areštas, Laisvės atėmimas nuo 5 iki 8 metų.	Sankcijoje nebeliko arešto; Laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 metų.	Nėra*
260 str. 2 d.	Laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 metų	Laisvės atėmimas nuo 8 iki 10 metų.	Nėra	Nėra*
260 str. 3 d.	Laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų	Laisvės atėmimas nuo 10 iki 15 metų.	Nėra	Nėra*
261 str.	Laisvės atėmimas nuo 3 iki 12 metų	Nėra	Nėra	Nėra
263 str. 1 d.	Areštas, Laisvės atėmimas iki 5 metų	Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, Areštas, Laisvės atėmimas iki 5 metų**	Nėra	Nėra
263 str. 2 d.	Laisvės atėmimas nuo 3 iki 8 metų	Laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų**	Nėra	Nėra
263 str. 3 d.	Laisvės atėmimas nuo 5 iki 10 m.	Laisvės atėmimas nuo 5 iki 12 metų. **	Laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų	Nėra
265 str.	Viešieji darbai Bauda, Laisvės apribojimas, Areštas, Laisvės atėmimas iki 2 metų.	Nėra	Nėra	Viešieji darbai, Bauda, Laisvės apribojimas, Areštas, Laisvės atėmimas iki 5 metų.*
199 str. 2 d.	Laisvės atėmimas iki 8 metų	Laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų	Nėra	Nėra

*straipsniai papildyti dalimi numatančia juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

** straipsnio dispozicija iš dalies buvo keičiama ar pildoma.

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, po 2000 m. BK priėmimo pastebima laisvės atėmimo bausmių griežtėjimo tendencija.

BK 232¹ str. 2 d. už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą ar siuntimą turint tikslą platinti arba pardavimą ar kitokį platinimą buvo numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 5 iki 10 metų (bausmės vidurkis 7 metai 6

mėnesiai). Įsigaliojus naujam BK 260 str. 1 d. sankcija buvo žymiai švelnesnė, nes numatė galimybę kaltininkui taikyti arešto ar laisvės atėmimo bausmę iki 3 metų. Tačiau 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu laisvės atėmimo bausmė buvo sugriežtinta, nustatant areštą arba laisvės atėmimą nuo 5 iki 8 metų. 2004 m. įstatymo leidėjas pakeitė bausmes už šį nusikaltimą, palikdamas tik laisvės atėmimo bausmę, kuri iki šiol sudaro nuo 2 iki 8 metų laisvės atėmimą (bausmės vidurkis 5 metai). Pastebėtina, kad palyginus su seniau galiojusi BK, sankcija už šias veikas tapo švelnesnė, tačiau skirtingai nei pirmoje 2000 m. BK redakcijoje buvo panaikinta alternatyvi bausmė, areštas, tuo tarpu laisvės atėmimo bausmės minimali riba buvo sumažinta nuo 5 iki 2 metų.

Po naujojo BK įsigaliojimo, BK 260 str. 2 d. numatytos laisvės atėmimo bausmės minimali riba buvo padidinta nuo 2 iki 8 metų, o maksimali riba buvo pakelta nuo 8 iki 10 metų. Mūsų manymu, šiuo atveju bausmės „žirklys“ tapo pernelyg mažos, kas iš dalies apribojo teismo galimybę skirti bausmę, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes ir kaltininko asmenybę, nes to neleidžia padaryti sankcijos ribos. BK 260 str. 3 d. laisvės atėmimo bausmės minimali riba buvo padidinta nuo 5 iki 10 metų, savo ruožtu, pakilo ir šios bausmės vidurkis nuo 10 iki 12 metų 6 mėnesių. BK 263 str. 3 d. laisvės atėmimo bausmės viršutinė riba buvo didinama net kelis kartus, nuo 10 iki 12 ir galiausiai iki 15 metų.

1961 m. BK 232⁵ str. 2 d. už nepilnamečio lenkimą vartoti narkotikus buvo numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 10 iki 20 metų. Tokia bausmė akivaizdžiai buvo per griežta. Galima atsižvelgti vien į tai, kad tuo metu galiojęs BK už tokius nusikaltimus, kaip nužudymas numatė laisvės atėmimo bausmę nuo 5 iki 12 metų. Šiuo metu galiojančiame BK 261 str. už narkotikų platinimą nepilnamečiui, numatytas laisvės atėmimas nuo 2 iki 13 metų. Mūsų manymu, tokia sankcija labiau panaši į racionalią bausmę. Šiuo atveju egzistuoja labai plati riba tarp bausmės minimumo ir maksimumo, kas suteikia labai plačias galimybes teismui individualizuojant bausmę.

BK 199 str. 2 d. numatyta laisvės atėmimo bausmė 2003 m. buvo pakeista, nustatant minimalią ribą – 3 metus bei pakeliant maksimalią ribą nuo 8 iki 10 metų. Pažymėtina, kad ši norma sulaukia nemažai kritikos ir vienas iš pagrindinių aspektų, tai nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal dalyko kiekį negalimumas. Taigi, net ir neturint tikslo platinti, už labai mažą narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio kontrabandą, kuris nesiekia net rekomendacinėje lentelėje nurodyto nedidelio kiekio, gali būti skirta laisvės atėmimo bausmė, nors pavyzdžiui, už nedidelio kiekio narkotikų gabenimą Lietuvos teritorijoje be tikslo platinti pagal BK 259 str. be laisvės atėmimo bausmės numatytos ir kitos alternatyvios bausmės: bauda, areštas, viešieji darbai ar laisvės apribojimas.

Mūsų manymu, labai sunku surasti laisvės atėmimo bausmės optimalų intervalą tarp maksimalios ir minimalios sankcijos ribų. V. Filimonovo nuomone, šis intervalas gali būti didesnis ar mažesnis, priklausomai nuo nusikalstamos veikos pavojingumo. Kuo pavojingesnė nusikalstama veika, tuo bausmės „žirklės“ turi būti didesnės ir atvirksčiai, kuo lengvesnė nusikalstama veika, tuo atitinkamai turi būti mažesnės bausmės žirklės.¹¹⁰ Manytumėme, kad su šia pozicija galima sutikti tik iš dalies. Tais atvejais, kai padarytas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas, svarbus yra bausmės individualizavimo klausimas ir kai bausmės „žirklės“ yra didelės, teismas gali maksimaliai individualizuoti bausmę, atsižvelgiant į atsakomybę lengvinančias, sunkinančias ir kitas aplinkybes. Tačiau nemažiau svarbus yra teisingos bausmės parinkimas, kai padaryta mažiau pavojinga nusikalstama veika, todėl bausmės „žirklių“ parinkimas, atsižvelgiant į veikos sunkumo laipsnį, nėra pagrįstas.

Jeigu pažvelgti į socialinius-politinius pokyčius visame pasaulyje, Lietuvos baudžiamasis įstatymas buvo keičiamas, siekiant jo nuostatas suderinti su tarptautiniais teisės aktais – Europos Tarybos, Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais. Europos Sąjungos Tarybos 2004 m. spalio 25 d. Pamatiniame sprendime, nustatančiame būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikų srityje 4 str. nurodyta, kad kiekviena valstybė narė imasi reikalingų priemonių, kad užtikrintų, jog už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą būtų baudžiama įkalinimo bausmėmis, kurių ilgiausias laikas ne mažiau kaip 1–3 metai. O tais atvejais, kai nusikaltimas susijęs su dideliais narkotikų kiekiais ar kitomis sunkinančiomis aplinkybėmis būtų baudžiama įkalinimo bausmėmis, kurių ilgiausias laikas ne mažiau kaip 5–10 metų.¹¹¹ Pažymėtina, kad daugelyje kitų valstybių, taip pat numatytos pakankamai griežtos bausmės už veikas, susijusias su nelegalia narkotikų apyvarta. Kelių valstybių bausmės pavaizduotos 2 lentelėje.

2 lentelė. Bausmės už neteisėtas veikas su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis užsienio šalyse

Valstybė	Bausmės
Vokietija ¹¹²	1. Iki 5 metų ar bauda už nedidelio kiekio arba narkotikų gaminimą, pirkimą, laikymą asmeniniams poreikiams; 2. Nuo 1 iki 15 metų, esant sunkinančioms aplinkybėms, pvz. platinimas keliems asmenims; 3. Nuo 2 iki 15 metų, kai priklausoma gaujai, sukurtai narkotikams importuoti, auginti, prekiauti; už prekybą dideliais kiekiais; už nepilnamečio įtraukimą; už ginklo ar kt. pavojingų daiktų panaudojimą.

¹¹⁰ Филимонов В. Д. Норма уголовного права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, С.239.

¹¹¹ Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2004/l_335/l_335200411111t00080011.pdf; prisijungimo laikas: 2008-11-25.

¹¹² Bundesgesetz über die Betäubungsmittel und die psychotropen Stoffe// http://www.sadaba.de/GSBT_BtMG.html; prisijungimo laikas: 2008-12-14.

Valstybė	Bausmė
Švedija ¹¹³	1. Iki 3 metų, kai nėra sunkinančių aplinkybių; 2. Nuo 2 iki 10 metų, kai yra sunkinančios aplinkybės, pvz. didelio kiekio platinimas; dalyvavimas grupuotėje, kuri verčiasi neteisėta narkotikų apyvarta; 3. Iki 18 metų už keletą nusikaltimų arba recidyvą.
FAustrija ¹¹⁴	1. Iki 3 metų už neteisėtą įgijimą, laikymą, kai nėra platinimo tikslo; 2. Iki 5 metų, kai yra didelis kiekis; už gaminimą, importą, eksportą, platinimą; 3. Nuo 1 iki 10 metų, kai yra komerciniai tikslai ar veikiant, kaip gaujos narys; 4. Nuo 1 iki 15 metų, veikiant, kaip gaujos narys, turint neišnikusį teistumą už prekybą narkotikais; kai kiekis 25 ar daugiau viršija didelį; 5. Nuo 10 iki 20 metų arba iki gyvos galvos grupuotės prekiaujančios narkotikais vadovui.

Kai matyti iš pateiktos lentelės, dažniausiai už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą numatytos laisvės atėmimo bausmės. Vokietijoje už nedidelio kiekio narkotikų pardavimą, pirkimą, gaminimą numatyta alternatyvi bausmė, bauda. Visose 2 lentelėje išvardytose šalyse, atsižvelgiant į sunkinančių aplinkybių buvimą laisvės atėmimo bausmė griežtinama. Pavyzdžiui, Vokietijoje už narkotikų platinimą nepilnamečiui numatytas laisvės atėmimas nuo 2 iki 15 metų, Švedijoje nuo 2 iki 10 metų. Už narkotikų platinimą, kaip grupuotė nariui Vokietijoje numatyta bausmė nuo 2 iki 15 metų laisvės atėmimo, Austrijoje nuo 1 iki 15 m. Austrijoje narkotikų platintojų grupuotės vadeivai gali būti skiriama nuo 10 iki 20 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Apibendrinant šiame skirsnyje atliktą analizę priėjome sekančių išvadų: 1) Sankcijos ir bausmių dydžiai turi būti suderinti su vertybių, į kurias kėsiamasi konkrečia nusikalstama veika, vieta baudžiamojo įstatymo saugomų vertybių skalėje; 2) Laisvės atėmimo bausmių už neteisėtą narkotikų apyvartą griežtėjimas sąlygojamas ne tik nacionalinių bet ir tarptautinių pokyčių ir tendencijų. Remiantis atlikta analize, matyti, kad Lietuvoje numatytos bausmės atitinka tiek ES rekomendacijas, tiek užsienio šalyse taikomų bausmių griežtumą.

2.2. Bausmės skyrimas kaip baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą realizavimas būdas

Remiantis LAT senato pateikta baudžiamosios atsakomybės samprata, ji suvokiama, kaip baudžiamųjų teisinių priemonių visuma, kurią valstybė taiko nusikaltimą padariusiems asmenims. Jos turinį sudaro nuosprendžio paskelbimas valstybės vardu, bausmės paskyrimas,

¹¹³ Незаконная торговля наркотиками (законодательства стран-членов ЕС и практика их применения)// http://www.narkotiki.ru/jcomments_3085.html ; prisijungimo laikas: 2008-12-14.

¹¹⁴ Österreichische Drogenesetzgebung// <http://eldd.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.content&sLanguageISO=EN&nNodeID=5174&pluginMethod=eldd.countryprofiles&country=AT&language=de#c4> ; prisijungimo laikas: 2008-12-14.

bausmės atlikimas ir teistumas.¹¹⁵ Panašiai baudžiamoji atsakomybė apibrėžiama baudžiamosios teisės doktrinoje.¹¹⁶

Pirmas būtinas baudžiamosios atsakomybės elementas yra asmens pasmerkimas valstybės vardu, kuris išreiškiamas apkaltinamajame nuosprendyje, pripažįstant asmenį kaltu padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK. Nusikalstamos veikos sudėties buvimas, tai būtina sąlyga, norint patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn. Pažymėtina, kad tiek asmens pripažinimas kaltu, tiek nuosprendžio priėmimas ir bausmės skyrimas yra išimtinė teismo kompetencija. Antrasis baudžiamosios atsakomybės elementas yra bausmė. Baudžiamajame įstatyme, apibrėžiant bausmės paskirtį, nurodyta, kad bausmės paskirtis yra: sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą (BK 41 str. 2 d.). LAT nutartyje Nr. 2K-444 pažymėjo, kad skiriant bausmę, turi būti laikomasi visų šių reikalavimų, nei vienam iš BK 41 str. 2 d. nurodytų tikslų neturi būti suteikiama išskirtinė prioritėtinė reikšmė, jų siekiai turi būti protingai subalansuoti.¹¹⁷

BK 54 str. įtvirtinti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai, kurie nurodo į ką konkrečiai turi atsižvelgti teismas skirdamas bausmę. Remiantis BK 54 str. 1 d., visų pirma, bausmė skiriama pagal BK specialiosios dalies straipsnio, numatančio baudžiamąją atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką sankciją. Antra, teismas bausmę skiria sutinkamai su bendrosios dalies nuostatų reikalavimais. Pažymėtina, kad palyginus su 1961 m. BK, naujame BK 54 str. 3 d. įtvirtintas teisingumo principas, kuriuo vadovaujantis teismas taip pat gali skirti atitinkamą bausmę.¹¹⁸

Kaip jau buvo minėta, įstatymų leidėjas bausmių rūšis sankcijose nustato atsižvelgiant į konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumą, pažeisto objekto svarbą. Pirmajame šio darbo skirsnyje plačiai buvo aptarta nusikalstamų veikų susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta objektas ir pavojingumo laipsnis. Atsižvelgiant į tai, kad šių veikų pavojus itin aukštas ir jomis kėsiamasi į visuomenės saugumą, kaip vieną iš svarbių baudžiamojo įstatymo saugomų gėrių, šių veikų sankcijose vyrauja laisvės atėmimo bausmė. BK 259, 263,

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 birželio 15 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjimo poveikio priemones, apžvalga“// Teismų praktika. 2001, Nr.15, P. 421.

¹¹⁶ Žiūrėti: Piesliakas V. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys // Jurisprudencija. 2007, T.8(98). P.11; Drakšas R. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius, Justitia, 2008, P.41; Мицкевич А.Ф. Уголовное наказание. Санкт-Петербург, Юридический центре Пресс, 2005, P.23; Велиев С.А. Принципы назначения наказания. Санкт Петербург, Юридический центр Пресс, 2004, P. 27.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-444/2007.

¹¹⁸ Plačiau žiūrėti skirsnyje 2.3.

265 str. atitinkamose dalyse įtvirtintos ir kitos bausmės: bauda, areštas, laisvės apribojimas, viešieji darbai, teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas.

Tik po to, kaip parinkta bausmė, atsižvelgiant į BK specialios dalies sankciją, teismas, vadovaudamasis BK bendrosios dalies nuostatomis turi šią bausmę individualizuoti. Bausmės individualizavimas baudžiamosios teisės doktrinoje bei teismų praktikoje suvokiamas, kaip vienas iš teisingumo principo sudedamųjų dalių. R. Drakšo nuomone, teisingumas, visų pirma, siejamas ne tik su teisingu baudžiamuoju įstatymu, sudarančiu sąlygas kurti vienodą teismų praktiką, tačiau šis principas savaime nepaneigia to, kad tam tikrų asmenų, esančių skirtingose padėtyse, kategorijoms gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas.¹¹⁹ V. Piesliako nuomone, vienas iš teisingumo aspektų, tai siekis tokios padėties, kad už panašias veikas, padarytomis tokiomis pat aplinkybėmis, esant panašioms kaltininko asmenybei apibūdinantiems požymiams, būtų skiriamos analogiškos bausmės.¹²⁰ Atitinkamai, tais atvejais, kai padaromos panašios veikos, tačiau aplinkybės ir kaltininko asmenybei apibūdinantys požymiai skiriasi, teismas turėtų paskirti skirtingas pagal savo dydį ar rūšį bausmes.

Remiantis BK 61 str. 2 d., bausmės individualizavimo atskaitos tašku yra bausmės vidurkis, teorijoje vadinamas bausmės mediana. Perkeltine prasme, bausmės vidurkį galima įsivaizduoti kaip svarstyklės, kurios priklausomai nuo kaltininko atsakomybę lengvinančių, sunkinančių ir kitų aplinkybių, jų kiekio, pobūdžio, tarpusavio santykio, pasvyra ar į vieną ar į kitą pusę. Pažymėtina, kad bausmės vidurkis atspindi atskirų veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, skirtingą pavojingumo mastą. Pavyzdžiui, BK 260 str. 1 d. sankcija numato laisvės atėmimą nuo 2 iki 8 metų (bausmės vidurkis sudaro 5 metus), tuo tarpu, 260 str. 3 d. sankcijoje numatytas laisvės atėmimas nuo 10 iki 15 metų (bausmės vidurkis sudaro 12 metų 6 mėnesius).

Analizuojant nuosprendžius narkotikų bylose, pastebėjome, kad teismai, skirdami bausmę, visada atsižvelgia į pavojingumą, tačiau kartais detalai nepasisako dėl pavojingumo laipsnio, o tik nurodo, kad kaltininkas, pavyzdžiui, padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą.

Taip pat, teismas turi atsižvelgti į kaltės formą ir rūšį. Padarytos nusikalstamos veikos tikslus ir motyvus. Pažymėtina, kad veikos susijusios su neteisėta narkotikų apyvarta visada padaromos tiesiogine tyčia. BK 57 str. 1 d. nustatyta, kad bausmė už rengimąsi ar pasikėsinimą padaryti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusizengimą skiriama bendra tvarka, atsižvelgiant į kaltininko padarytų veiksmų pavojingumą, į tai, kiek nusikalstamas ketinimas įgyvendintas, ir į priežastis, dėl kurių nusikalstama veika nebuvo baigta. BK 57 str. 2 d. yra numatyta, jog už

¹¹⁹ Drakšas R. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius, Justitia, 2008, P. 56.

¹²⁰ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirma knyga. Vilnius, Justitia, 2006, P. 101-102.

rengimąsi ar pasikėsiniimą padaryti nusikalstamą veiką, remiantis BK 62 str., gali būti paskirta švelnesnė negu už pabaigtą nusikalstamą veiką numatyta bausmė.

Mūsų manymu, viena iš svarbiausių teisingos bausmės parinkimo sąlygų, tai kaltininko asmenybės vertinimas. LAT senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarime „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“¹²¹ teigiama, kad „kaltininko pavojingumą nulemia požymiai, charakterizuojantys jį iki nusikaltimo padarymo (ankstesni nusikaltimai ar kiti teisės pažeidimai, polinkis į girtavimą, narkotinių ar kitų svaiginančių priemonių vartojimą, vertybinė orientacija, požiūris į darbą, asmens charakteristika ir pan.), nusikaltimo padarymo metu (nusikaltimo padarymo būdas, įrankiai ir priemonės, laikas, vieta, pasekmių sunkumas, kaltės forma, nusikaltimo tikslas ir motyvas) ir po nusikaltimo padarymo (atvykimas ir prisipažinimas, gailėjimasis, padėjimas išaiškinti nusikaltimą ir kitus bendrininkus, žalos atlyginimas ir pan.)“.¹²² G. Švedo nuomone, pagrindinis kriterijus parenkant bausmės rūšį ir dydį turėtų būti nusikalstamą veiką padariusios asmens asmenybė bei atsakomybė lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės.¹²³

Analizuojant teismo nuosprendžius, pastebėjome, kad ne visi teismai išsamiai įvertina kaltininko asmenybę ir kai kuriais atvejais skirdami bausmę tik formaliai nurodo, kad asmuo anksčiau teistas nebuvo, teisės pažeidimų nepadarė, todėl jam skiriama tokia bausmė.

*Vilniaus m. 1 apylinkės teismas motyvacinėje nuosprendžio dalyje dėl bausmės skyrimo V.Š. pasisakė, kad skirdamas bausmę teismas atsižvelgia į padaryto nusikaltimo pavojingumo visuomenei laipsnį, kaltininko asmenybę (anksčiau neteistas), kaltę pripažino iš dalies, padarė sunkų nusikaltimą <...>, bausmės tikslai bus pasiekti paskiriant jam laisvės atėmimo bausmę.*¹²⁴

BK 54 str. 2 d. įpareigoja teismą, kiekvieną kartą skiriant bausmę, nustatyti atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Tai dar viena bausmės individualizavimo sąlygų. Atsakomybę lengvinančios aplinkybės išvardytos BK 59 str. Pažymėtina, kad šiame straipsnyje numatytų lengvinančių aplinkybių sąrašas nėra baigtinis, nes teismas gali pripažinti atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis ir kitas, BK 59 str. 1 d. nenurodytas aplinkybes. Ši nuostata leidžia teismui individualizuoti bausmę atsižvelgiant į visus konkrečios bylos ypatumus. Kitaip yra dėl sunkinančių aplinkybių nustatymo. Šiuo atveju, įstatymų leidėjas BK 60 str. numato galutinį sąrašą aplinkybių, kurias teismas gali laikyti sunkinančiomis. Kaltininko prisipažinimas ir nuoširdus gailėjimasis, kaip viena iš lengvinančių aplinkybių, kuri dažniausiai sutinkama

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“// Teismų praktika. 1999, Nr.12, P. 382.

¹²²Vertinant nusikalstamą veiką padariusio asmenybę teismas taip pat gali atsižvelgti į kitus asmenybės charakterizuojančius požymius: į asmens amžių, lytį, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, sveikatos būklę ir pan., tačiau remdamasis šiais požymiais, negalima griežtinti bausmės. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 // Teismų praktika, 1999, Nr. 12, P. 383.

¹²³ Švedas G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais// Teisė, 2005, T.56, P.64-91.

¹²⁴ Baudžiamoji byla Nr.1-180-99/2007.

narkotikų bylose, bei sunkinančių aplinkybių nebuvimas, atsižvelgiant į kitas BK 54 str. 2 d. nuostatas, teismo nuomone yra pagrindas skirti kaltininkui bausmę, kuri yra mažesnė, nei sankcijoje numatytas bausmės vidurkis.

*Vilniaus m. I apylinkės teismo nuosprendžiu A.L. buvo pripažinta kalta pagal BK 260 str.1 d., paskiriant jai laisvės atėmimą dviems metams. Teismas skirdamas A.L. bausmę, atsižvelgė į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą, į kaltinamosios atsakomybę lengvinančią aplinkybę, prisipažinimą padarius nusikalstamą veiką ir nuoširdų gailėjimąsi, ir į tai, kad kaltinamoji anksčiau nebuvo teista, paskyrė jai LR BK 260 str. 1 d. numatytą minimalią laisvės atėmimo bausmę.*¹²⁵

Taip pat baudžiamasis įstatymas įpareigoja teismą, skiriant bausmę atsižvelgti į asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį.

2.3. Švelnesnės bausmės taikymo problema

BK numatytos sankcijos suformuluotos taip, kad teismas remiantis bausmių skyrimo taisyklėmis galėtų skirti kaltininkui optimalią, teisingą bausmę, ją individualizuoti. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kad sankcijoje numatytos, net pačios švelniausios bausmės skyrimas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes gali būti per griežtas. Tokie sunkumai dažniausiai atsiranda tais atvejais, kai padaromas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas ir sankcijoje numatyta tik viena bausmė – laisvės atėmimas. M. Stanovskio nuomone, „švelnesnės, negu įstatyme numatytos bausmės skyrimas už konkretų nusikaltimą yra svarbi priemonė, suteikta teismui maksimaliai individualizuojant bausmę“.¹²⁶

BK 54 str. 3 d. ir BK 62 str. numatytos galimybės skirti švelnesnę, negu įstatyme numatyta bausmę. Pažymėtina, kad LAT nekartą yra pabrėžęs, kad įstatymas suteikia teismui teisę, o ne pareigą skirti švelnesnę, negu sankcijoje numatyta, bausmę.¹²⁷ BK 54 str. 3 d. nurodoma, kad jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės skyrimas aiškiai prieštarauja teisingumo principui, teismas vadovaudamasis bausmės paskirtimi gali motyvuoti skirti švelnesnę bausmę. Palyginus su BK 62 str. suformuluotu pagrindu, šis pagrindas yra gana aptakus. LAT senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“ P. 3.1.13 nurodyta, kad taikydamas <...> (BK 54 str. 3 d.), teismas turi nurodyti, kokios yra išimtinės aplinkybės, kad straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas šiam asmeniui už šios nusikalstamos veikos padarymą aiškiai prieštarautų teisingumo principui.¹²⁸ Be to, LAT senatas pažymėjo, kad taikyti

¹²⁵ Baudžiamoji byla Nr. 1-60-295/2008.

¹²⁶ Становский М. Н. Назначение наказания. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1999, С.277.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-744/2005; Nr.2K-400/2007.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“// Teismų praktika. 2003, Nr.19, P. 206.

BK 54 str. 3 d. nuostatas galima, kai nėra BK 62 str. nurodytų pagrindų.¹²⁹ Todėl susiklosčius atitinkamai situacijai, teismas pirmiausiai turi atsižvelgti ar nėra pagrindo taikyti BK 62 str.

Nors BK ir neapibrėžia teisingumo principo sąvokos, teismų praktikoje teisingumo principas suprantamas kaip teisingos bausmės paskyrimas.¹³⁰ LAT atkreipė dėmesį, kad teisingumo principui gali prieštarauti tiek aiškiai per griežtos, tiek ir aiškiai per švelnios bausmės paskyrimas.¹³¹ BK 54 str. 3 d. normos taikymas turi būti motyvuotas. Šios normos taikymas nereiškia, kad teismas neprivalo vadovautis BK 41 str. 2 d. nuostatomis.

M.S. buvo nuteistas pagal LR BK 260 str. 3 d. už tai, kad jis neteisėtai įgijo, laikė tikslu parduoti labai didelį kiekį psichotropinių medžiagų bei dalį psichotropinių medžiagų pardavė. M.S. buvo skirta 2 metų laisvės atėmimo bausmė t.y. penkis kartus mažesnę negu BK 260 str. 3 d. numatyta minimali bausmė. Teismas motyvacinėje nuosprendžio dalyje pasisakė, kad:

Taikyti BK 62 str. nėra įstatyminio pagrindo. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad M.S. neteisėtai disponavo mažiausiai pavojingomis psichotropinėmis medžiagomis (vaistais), taikomomis sveikatos priežiūros tikslams: diazepamu ir fenazepamu, kurios yra pavojingos, kai jomis piktnaudžiaujama, bei į M.S. asmenybę (nuoširdžiai gailisi padaręs nusikalstamą veiką, yra jauno amžiaus, anksčiau neteistas, turi nuolatinį darbą), teismas padarė išvadą, kad paskirti M.S. ilgalaikę laisvės atėmimo bausmę neteisinga, kas prieštarautų teisingumo principui. Be to, teismas pabrėžė, kad nusikaltimą padarė šios srities specialistas, turintis aukštąjį farmacinių išsilavinimą.¹³²

Šis nuosprendis buvo apskustas apeliacine ir kasacine tvarka. Tiek pirmuoju, tiek antruoju atveju nuteistojo skundai buvo atmesti. LAT dėl BK 41 str. ir 54 str. taikymo pasisakė, kad:

Pirmosios instancijos teismas, skirdamas bausmę M. S., ir apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas nuteistojo apeliacinį skundą, atsižvelgė į BK 41 str. 2 d. reikalavimus, įvertino bylos aplinkybes, kaltininko asmenybę ir siekė paskirti bausme sudaryti realias prielaidas visiems tikslams realizuoti.¹³³

Mūsų manymu, ši byla iliustruoja teisingos bausmės paskyrimo klausimo sudėtingumą. Iš vienos pusės, M. S. padarė labai sunkų nusikaltimą, juo labiau dirbdamas vaistininku jis puikiai žinojo, kad psichotropinės medžiagos turi griežtą atskaitomybę bei, kad už numatytų reikalavimų pažeidimą kyla atsakomybė. Iš kitos pusės, byloje buvo duomenų, kad M. S. gyveno atskirai nuo tėvų, materialiai išlaikė ir auklėjo savo jaunesnį brolių, pasiėmė paskolą būstui įsigyti. Manytina, kad teismas turėjo įvertinti ir šias aplinkybes ir apsvarstyti su laisvės atėmimu nesusisijusios bausmės paskyrimo galimybę.

BK 62 str. nurodomos trys grupės sąlygų, į kurias atsižvelgdamas teismas gali skirti švelnesnę, negu įstatyme numatyta bausmę, kur mums aktuali yra būtent 62 str. 1 d. ir 2 d. įtvirtintų sąlygų taikymo galimybė. Remiantis BK 62 str. įtvirtintomis nuostatomis, asmeniui gali

¹²⁹ ten pat.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo kasacinė byla Nr. 2K-22/2008.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo kasacinė byla Nr.2K -98/2008.

¹³² Baudžiamoji byla Nr. 1-37/2007.

¹³³ Lietuvos Aukščiausio Teismo kasacinė byla Nr. 2K-632/2007.

būti taikoma švelnesnė, negu įstatymo numatyta, bausmė, kai yra BK 62 str. 1 d. numatytų aplinkybių visumą, t. y. jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pats savo noru atvyko ar pranešė apie šią veiką, prisipažino ją padaręs ir nuoširdžiai gailisi ir (ar) padėjo ikiteisminiam tyrimui bei teismui išaiškinti nusikalstamą veiką, visiškai ar iš dalies atlygino arba pašalino padarytą turtinę žalą. BK 62 str. 2 d. teismas gali taikyti, kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių, bent iš dalies atlyginta ar pašalinta turtinė žala, jeigu ji buvo padaryta ir: 1) kaltininkas išlaiko asmenis, kurie serga sunkia liga ar yra neįgalūs ir nėra kam juos prižiūrėti, arba 2) kaltininkas išlaiko mažamečius vaikus, kurių dėl paskirtos įstatyme numatytos bausmės nebūtų kam prižiūrėti, arba 3) kaltininko, kaip bendrininko, vaidmuo darant nusikalstamą veiką buvo antraeilis, arba 4) veika nutrūko rengiantis padaryti nusikaltimą ar pasikėsinant daryti nusikalstamą veiką, arba 5) veika padaryta peržengiant būtinąsias ginties ribas, arba 6) veika padaryta pažeidus nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymo, būtinojo reikalingumo, profesinės pareigos arba teisėsaugos institucijų užduoties vykdymo, gamybinės ar ūkinės rizikos, mokslinio eksperimento teisėtumo sąlygas.

Skirdamas švelnesnę bausmę teismas gali paskirti: mažesnę bausmę, negu straipsnio sankcijoje už nusikalstamą veiką numatyta mažiausia bausmė; švelnesnės bausmės rūšį, negu numatyta straipsnio sankcijoje už nusikalstamą veiką; paskirti pavojingam recidyvistui mažesnę bausmę negu nustatyta BK 56 str. 2 d.

2008-04-09 nuosprendžiu Vilniaus m. 1 apylinkės teismas pripažino M.S. kalta pagal BK 260 str. 1 d. ir vadovaujantis BK 62 str. 2 d. 2 p., 3 d. 3 p. skyrė jai laisvės apribojimą dvejimems metams, įpareigojant tęsti gydymą nuo narkomanijos, iki 2008-06-01 pradėti dirbti, iki 2009-02-15 neatlygintinai išdirbti 190 valandų sveikatos, globos ir rūpybos įstaigoje ar nevalstybinėje organizacijoje.

*Skirdamas švelnesnę bausmės rūšį teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad ji padarė sunkų nusikaltimą, tačiau anksčiau neteista, administracine tvarka nebausta, užsiregistravusi darbo biržoje ir ieško darbo, visiškai prisipažino ir nuoširdžiai gailisi padariusi nusikaltimą, padėjo ikiteisminiam tyrimui jį išaiškinti, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta, nusikalstama veika žala nepadaryta, kaltinamoji išlaiko mažametę dukrą, ambulatoriškai gydosi nuo narkomanijos ir deda pastangas atsikratyti šios priklausomybės.*¹³⁴

Skirdamas švelnesnę bausmės rūšį teismas neprivalo skirti tik gretimą pagal švelnumą BK 42 str. įvardytą bausmę.

*2007 liepos 4 d. nusprendžiu Vilniaus m. 3 apylinkės teismas pripažino R.G. kalta pagal BK 24 str. 6 d., ir 260 str. 1 d. ir pritaikius BK 62 str. 1 d., 2 d. 1 p.3 p., 3 d. 3 p. skyrė jai 40 MGL (5000 litų) dydžio baudą.*¹³⁵

Apibendrinant galima pasakyti, kad: 1) Teismas tik išimtiniais atvejais gali skirti bausmę, išeidamas už baudžiamojo įstatymo sankcijose numatytų ribų; 2) BK 54 str. 3 d. nuostatą teismas taiko tada, kai įvertinęs visas bylos aplinkybes padaro išvadą, kad kaltininkui konkrečiame BK straipsnyje numatyta švelniausia bausmė nėra teisinga, ir gali motyvuotai skirti

¹³⁴ Baudžiamoji byla Nr. 1-387-270/2008.

¹³⁵ Baudžiamoji byla Nr. 1-7-271/2007.

švelnesnę, negu įstatymo numatyta, bausmę; 3) Teismas šią nuostatą gali taikyti, kai nėra BK 62 str. numatytų pagrindų; 4) Bylos aplinkybės, į kurias turi atsižvelgti teismas skirdamas švelnesnę, negu įstatymo numatytą bausmę, visumoje turi liudyti apie mažesnę nusikalstamos veikos ir asmenybės pavojingumą visuomenei, palyginus su rūšiniu nusikalstamos veikos pavojingumu.

2.4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės

Pradiniame naujojo BK rengimo etape buvo manoma, kad baudžiamoji atsakomybė turi būti vienintelė nusikaltimo padarymo teisinė pasekmė. Toks požiūris atsirado dėl to, kad 1989-1991 m. teisėsaugos institucijos ėmė piktnaudžiauti atleisdamos asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau, kai 1992 m. pabaigoje buvo priimtas įstatymas, kuris atėmė teisę policijai ir prokuratūrai atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės, padėtis pagerėjo.¹³⁶

Šiuolaikinės baudžiamosios teisės doktrinoje suformuluota ir vis plačiau pripažįstama nuomonė, kad nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas, nėra vienintelė priemonė, realizuojanti baudžiamosios teisės, bausmių ir kitų baudžiamojo teisinio poveikio priemonių paskirtį, jų vykdomas teisingumo, specialiosios ir bendrosios prevencijos bei kitas funkcijas. Ši nuostata vis ryškiau atsispindi ir teisėkūros procese. Mūsų šalies įstatymų leidėjas pamatinėse baudžiamosios teisės bendrosios dalies nuostatuose tiesiogiai įtvirtino poziciją, kad baudžiamojo įstatymo paskirtis gali būti pasiekama ir asmenis, padariusius nusikalstamą veiką atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis (BK 1 str. 2 d. 3 p.).

BK numatyti du nusikalstamos veikos padarymo padariniai: baudžiamoji atsakomybė ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Savo ruožtu, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra antrasis nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo teisinis padarinys. Šiame skyriuje bus nagrinėjama specialios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 259 str. 3 d., problematika.

BK 259 str. 3 d. numatyta du galimi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejai, tai: savo noru kreipimasis į sveikatos priežiūros įstaigą dėl medicininės pagalbos ir kreipimasis į valstybės instituciją su noru atiduoti neteisėtai pagamintas, įgytas, laikytas be tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas. LAT senatas išaiškino, kad savanorišku kreipimusi į medicinos įstaigą dėl medicinos pagalbos suteikimo ryšium su psichotropinių ar narkotinių medžiagų vartojimu ne medicinos tikslais reikėtų laikyti kreipimąsi, padarytą savo noru asmens, kol nėra iškelta baudžiamoji byla.¹³⁷

¹³⁶ Pieslaikas V. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys // Jurisprudencija. 2007, t. 8(98) P.9.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo...//Teismų praktika. 2002, Nr. 17, P.428.

Remiantis BK 259 str. 3 d. savanoriškai kreipęsis į medicinos įstaigą asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės tik už neteisėtą vartotų narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, įgijimą ir laikymą. Asmuo, savanoriškai kreipęsis į medicinos įstaigą, gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už likusių nesuvartotų medžiagų gaminimą, įgijimą ir laikymą, jeigu jis kartu tas medžiagas savanoriškai atidavė.

Savo ruožtu, savanorišku narkotinių ar psichotropinių medžiagų atidavimu pripažįstamas šių medžiagų perdavimas valstybės institucijai, jei asmuo tai padaro savo valia, nepriklausomai nuo motyvų, turėdamas realią galimybę ir toliau jomis disponuoti. Narkotikų atidavimas taip pat laikomas savanorišku, nepriklausomai nuo to, ar šioms institucijoms buvo žinoma apie šio asmens narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymą, jei asmuo nesuvokė to fakto.¹³⁸

Taigi, teismas taikydami atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 259 str. 3 d., visų pirma, turi atsižvelgti į tai ar asmens veiksmai laikytini savanoriškais. Savanoriškumas šiuo atveju pasireiškia tuo, kad asmuo įsitikinęs, kad toliau turi realią galimybę neteisėtai disponuoti narkotikais, tačiau dėl tam tikrų priežasčių kreipiasi į sveikatos priežiūros įstaigą ir (ar) šias medžiagas atiduoda valstybės institucijai. Priežastys, paskatinusios asmenį taip pasielgti gali būti įvairios: noras išsigydyti nuo narkomanijos, atsakomybės baimė ir kt.

E. Gruodytės nuomone, savanorišku atidavimu turi būti laikomas narkotikų atidavimas iki kratos darymo momento arba net jos darymo metu, tais atvejais, kai asmeniui išlieka teisė laisvai jomis disponuoti.¹³⁹ Tačiau mes negalime sutikti su autorės pozicija. Vadovaujantis BPK 145 str. krata daroma tuo atveju, kai yra pagrindas manyti, kad tam tikroje vietoje yra nusikatomos veikos įrankių, nusikalstamu būdu įgytų daiktų, taip pat kitų daiktų turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti arba, kad koks nors asmuo jų turi. Kratos darymo pagrindas – motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, kad tam tikroje patalpoje ar pas tam tikrą asmenį gali būti ieškomi daiktai, įrankiai ar kt. (BPK 145 str. 3 d.). Todėl, tais atvejais, kai pareigūnai ieško būtent narkotikų, rodo tą faktą, kad teisėsaugos institucijos turi pakankamai duomenų, apie medžiagų buvimą vieta, kitaip kratos darymas ikiteisminio tyrimo teisėjo negali būti sankcionuotas. Taigi, šiuo atveju asmuo priverstas atiduoti turimas narkotines ar psichotropines medžiagas, nes priešingu atveju yra labai didelė tikimybė, kad jos bus surastos. Tokia pati situacija yra, kai daroma asmens krata (BPK 146 str.) ar poėmis (BPK 147 str.). Pažymėtina, kad ir LAT senatas nurodė, kad „atidavimas nėra savanoriškas, kai asmuo medžiagas atidavė teisė-

¹³⁸ ten pat.

¹³⁹ Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius; Tesinės Informacijos Centras, 2004, P. 297.

saugos institucijoms po baudžiamosios bylos iškėlimo arba nors ir iki jos iškėlimo, tačiau suvokdamas savo atsakomybės neišvengiamumą, arba atidavė darant kratą ir pan.“¹⁴⁰

Pati atidavimo forma neturi reikšmės. Narkotikai savanoriškai gali būti atiduoti, nugabenant ar pasiunčiant juos paštu į policiją ar kitas teisėsaugos institucijas, pranešant joms apie medžiagų laikymo vietą ir pan. BK 259 str. 3 d. įtvirtinta, kad nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo atleidžiamas už pagamintas, įgytas ar laikytas narkotines ir psichotropines medžiagas. Toks veikų, dėl kurių asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, sąrašas kelia abejonių. Praktikoje gali kilti situacija, kad teismas turės atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės už tų pačių narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą ir laikymą, tačiau privalės nubausti už šių narkotikų gabenimą. Akivaizdu, kad tai mažu mažiausiai nelogiška. Juo labiau, kad asmuo, kuris įgyja ir laiko narkotikus, jų dažnai iš karto nesuvartoja, o nešiojasi su savimi. Taip pat, į veikų, dėl kurių asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės sąrašą, neįtrauktas šių medžiagų perdirbimas, nors, kaip jau buvo aptarta 1.3.1. skirsnyje, tai vienas iš gaminimo būdų. Iš BK 259 str. 3 d. seka, kad, pavyzdžiui, už iš aguonų ekstrakto pasigaminto aguonų koncentrato savanorišką atidavimą teisėsaugos institucijoms, asmuo nebus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Apibendrinant galima pasakyti, kad teismas tik išimtiniais atvejais gali taikyti BK 259 str. 3 d, atsižvelgiant į asmens veiksmų savanoriškumą. Tais atvejais, kai asmuo supranta, kad tolesnis disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra labai komplikotas, tai negali būti vertinama, kaip savanoriškas atidavimas. Pažymėtina, kad šios normos įtvirtinimas BK gali teigiamai įtakoti asmenis, disponuojančius narkotikais savo vartojimui. Galimybės atiduoti pagamintus, įgytus ar laikytus narkotikus nebūnant už tai nebaustam, skatina asmenis savanoriškai kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigą ir teisėsaugos instituciją. Kita vertus, norint išvengti situacijų, kad už tų pačių narkotikų laikymą asmuo bus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, o už jų gabenimą teismas privalės jį nubausti, reikia plėsti BK 259 str. 3 d. numatytų veikų sąrašą, įtraukiant visas BK 259 str. 1 ir 2 d. išvardytas veikas.

2.5. Atleidimas nuo bausmės, kaip viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų

Be pagrindinio baudžiamosios atsakomybės realizavimo būdo, paskirtos bausmės vykdymo, baudžiamoji atsakomybė gali būti realizuojama bausmės neatliekant. Priklausomai nuo to, ar įstatyme numatomas atleidimas nuo visos ar tik nuo dalies bausmės atlikimo, atleidimo

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“ // Teismų praktika. 2002, Nr. 17, P. 428.

nuo bausmės rūšys skirstomos į atleidimą nuo visos teismo paskirtos bausmės (bausmės vykdymo atidėjimas pagal BK 75 str. ir 92 str. ir atleidimas nuo bausmės dėl ligos pagal BK 76 str. 1 d.) ir atleidimą nuo dalies neatliktos bausmės (atleidimas nuo bausmės dėl ligos pagal BK 76 str. 2 d. ir 3 d., lygtinis atleidimas nuo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimas švelnesne bausme pagal BK 77 str. ir 94 str. ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos pagal BVK 157 str.). Remiantis BK 78 str. ir 79 str. pritaikius malonę ar amnestiją galima atleisti tiek nuo visos, tiek nuo neatliktos bausmės dalies.

Šiame skyriuje plačiau aptarsime BK 75 str. nuostatas. Šiame straipsnyje įtvirtintas bausmės vykdymo atidėjimas, numato tam tikras sąlygas ir pagrindus, kuriems esant teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą. Pirma, nusikaltimas turi atitikti BK 75 str. 1 d. nurodytą nusikaltimo kategoriją. Antra, už padarytą nusikaltimą turi būti paskirta bausmė, atitinkanti BK 75 str. 1 d. nurodytus rūšį ir dydį. Tačiau net ir esant visiems išvardytiems formaliems reikalavimams, turi egzistuoti pagrindas, kurio esmė ta, jog teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nusprendęs, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti bausmės realiai neatliekant. Tai išimtinė teismo teisė, kuri realizuojama atsižvelgiant į visą eilę aplinkybių. Taigi, teismas, priimdamas sprendimą dėl BK 75 str. taikymo, turi įvertinti nusikaltimo pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, išsiaiškinti nusikaltimo motyvą ir tikslus, kaltininko asmenybę (jį apibūdinančius duomenis iki nusikaltimo padarymo, nusikaltimo darymo metu ir po nusikaltimo), taip pat įvertinti kaltininko atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes. Ypač svarbu tokiais atvejais įvertinti kaltininko asmenybę, nes būtent tai lemia, ar bus pasiekti bausmės tikslai, numatyti BK 41 str. 2 d. LAT senato 2000 m. birželio 16 d. nutarime „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“ P. 5 nurodyta, kad „įvertindamas byloje esančius duomenis apie kaltininko asmenybę <...>, teismas ypatingą dėmesį atkreipia į tai, kaip bausmės vykdymas paveiks kaltininko teigiamus socialinius ryšius (kaltininkas neteks nuolatinio darbo, galimybės baigti mokslą ar įgyti specialybę, nebus kam prižiūrėti sergančių asmenų ar invalidų pan.)“.¹⁴¹

Analizuojant nusikalstamas veikas įtvirtintas BK 259 str. 1 d. ir 265 str. 1 d., darytina išvada, kas šios veikos pagal nusikaltimo kategoriją formaliai atitinka BK 75 str. numatytus reikalavimus t.y. BK 259 str. 1 d. numatytas nusikaltimas yra nesunkus, o BK 265 str. 1 d. numatytas nusikaltimas priskiriamas prie apysunkių BK 11 str. prasme. Todėl esant ir kitiems BK 75 str. 1 d. numatytiems pagrindams bei sąlygoms, asmenims, kurie pripažinti kaltais pagal minėtus straipsnius, gali būti atidėtas paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas. Pabrėžtina, kad nagrinėjamų veikų sankcijose be laisvės atėmimo bausmės yra įtvirtintos ir kitos alternatyvios

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 25 „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“ // Teismų praktika. 2000, Nr. 13, P. 273.

bausmės, todėl teismas, visų pirma, turi apsvarstyti su laisvės atėmimo bausme nesusijusios bausmės skyrimą, ir tik data, kai vadovaujantis bausmės skyrimo taisyklėmis, to padaryti negalima, skirti laisvės atėmimo bausmę ir atidėti jos vykdymą.

Įstatyme nėra reglamentuota, kokios aplinkybės turi būti vertinamos sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą, kokių aplinkybių visuma sudaro pagrįstas prielaidas manyti, kad bausmės vykdymo atidėjimas konkrečiam asmeniui bus veiksmingas. Manytina, kad teismas ypač įdėmiai turi įvertinti kaltininko asmenybę, socialines nuteistojo gyvenimo aplinkybes.

Išnagrinėjus teismų praktiką, galime konstatuoti, kad dauguma asmenų, kuriems atidedamas bausmės vykdymas serga priklausomybe nuo narkotikų. Todėl teismai, kaip vieną iš pagrindinių įpareigojimų, paskiria nuteistajam įpareigojimą gydytis nuo narkomanijos. Mūsų manymu, tai ypač svarbi bei kitose valstybėse plačiai taikoma priemonė, kuri iš dalies sudaro galimybę asmenims, sergantiems narkomanija atidėti paskirtos bausmės vykdymą, jeigu jie gydysis nuo šios ligos. M. Gavrilovienės nuomone, tai padeda pasiekti dvigubo socialinio rezultato, „pirma, kad asmenys, priklausomi nuo narkotikų ir padarę nusikalstamą veiką, išsigydytų nuo šios priklausomybės, antra, kad jie ateityje nedarytų nusikaltimų“.¹⁴²

Vienas iš sunkumų taikant BK 75 str. yra tai, jog teismai ne visada tinkamai įvertina aplinkybes, jog yra pakankamas pagrindas manyti, kad laisvės atėmimo bausmės tikslai bus pasiekti be realaus šios bausmės atlikimo. Todėl tokias klaidas tenka taisyti aukštesnės instancijos teismams.

Kėdainių rajono apylinkės teismo 2005 m. sausio 19 d. nuosprendžiu S.M. buvo nuteistas pagal BK 259 str. 1 d. laisvės atėmimu dešimčiai mėnesių; pritaikius BK 75 str., bausmės vykdymas buvo atidėtas vieneriems metams, įpareigojant nuteistąjį iki 2005 m. gegužės 1 d. pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje ir be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą sutikimo, neišvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip septynioms paroms. Panevėžio apygardos teismas priėmė sprendimą panaikinti BK 75 str. taikymą nuteistajam.

Šioje byloje LAT pasisakė, kad:

Nuteistojo S. M. asmenybę pirmosios instancijos teismas įvertino nepakankamai, ir sprendžiant, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, buvo būtina atsižvelgti į tai, jog nuteistasis praeityje buvo teistas penkis kartus, tame tarpe ir už sunkius nusikaltimus, laisvės atėmimo bausmės vykdymas jam jau buvo vieną kartą atidėtas, taip pat jam buvo taikytas lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos, manant, kad toliau įmanoma taisyti asmenį neizoliavus jo nuo visuomenės.¹⁴³

Pažymėtina, kad kaltininko atsakomybę sunkinančių aplinkybių buvimas nėra kliūtis taikyti bausmės vykdymo atidėjimą, jei byloje yra BK 75 str. numatytos bausmės vykdymo

¹⁴² Gavrilovienė M. Asmenų priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimo teisiniai aspektai: patirtis Lietuvoje // Jurisprudencija. 2005, t. 70(62), P.100.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-621/2005.

atidėjimo sąlygos, ir teismas pripažįsta, kad bausmės tikslai gali būti pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Apibendrinant galime pasakyti, kad bausmės vykdymo atidėjimo taikymas asmenims, nuteistiems už nesunkius ar apysunkius nusikaltimus, kaip viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, gali teigiamai įtakoti asmens tolimesnį elgesį. BK 75 str. sudaro galimybę teismams plačiai taikyti bausmės vykdymo atidėjimą kartu įpareigojant gydytis nuo narkomanijos. Ši praktika gali teigiamai įtakoti asmenis, sergančius priklausomybe nuo narkotikų, padedant jiems šios priklausomybės atsisakyti. Tačiau kartais teismai daro klaidų, darydami išvadą, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, todėl šias klaidas tenka taisyti aukštesnės instancijos teismams.

2.6. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimas

BK 265 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą didelio kiekio aguonų ir kanapių ir kitų į narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų augalų auginimą. Pagal ATPK 107² str. asmuo traukiamas administracinė atsakomybė už neteisėtą opijinių aguonų, kanapių ir kokamedžių auginimą. Palyginus su ATPK baudžiamoji atsakomybė kyla tik už didelio narkotinių augalų kiekio auginimą, tačiau skirtingai nei ATPK baudžiamoji atsakomybė nediferencijuojama pagal narkotinių medžiagų turinčių augalų rūšį.

Pažymėtina, kad Lietuvoje tam tikrą laiką egzistavo nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų neatitikimas kanapių auginimo klausimu. Nepriklausomai nuo to, kad ES buvo leidžiama auginti kanapių veisles, kurios neturi narkotinių medžiagų, Lietuvoje kanapes auginti buvo uždrausta.¹⁴⁴ Tik 2007 m. buvo priimtas Narkotinių ir psichotropinių medžiagų įstatymo pakeitimams, leidžiantiems kanapes auginti pramoniniais tikslais. Taigi, tais atvejais, kai asmuo augina tam tikras kanapių veisles, turinčias itin mažą veikliosios medžiagos - tetra hidro kanabinolio – kiekį jam nekils nei baudžiamoji nei administracinė atsakomybė. Tam, kad ūkio subjektas turėtų teisę auginti kanapes bei galėtų gauti tiesiogines išmokas už kanapių pasėlius, turi būti įvykdytos kelios pagrindinės sąlygos. Pirmiausia, augintojas turi turėti kanapių auginimo licenciją. Antra, turi būti naudojamos tik Europos Sąjungos Komisijos reglamentu patvirtintų kanapių veislių superelito, elito bei sertifikuotos C1 ir C2 kategorijų sėklos.¹⁴⁵ Tais

¹⁴⁴ Europos Komisijos 2006 m. kovo 24 d. reglamentas (EB) Nr. 489/2006, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 796/2004 dėl pluoštinių kanapių veislių, kurios atitinka tiesioginių išmokų skyrimo reikalavimus (OL 2006 L88, p.7), leido Lietuvoje auginti tokių veislių kanapes, kuriose narkotinės medžiagos tetrahidrokanabinolio yra ne daugiau kaip 0,2 procento. Žiūrėti:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:088:0007:0008:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2008-12-01

¹⁴⁵ Zaleckienė J. Kanapės – už ir prieš // <http://www.manoukis.lt/index.php?m=1&s=1184&z=56>; prisijungimo laikas: 2008-01-05

atvejais, kai asmuo pažeisdamas nustatytą tvarką neteisėtai augins kanapes, jis turi būti traukiamas administracinėn atsakomybės, jei auginamų kanapių kiekis nesiels didelio. Už neteisėtą didelio kiekio kanapių auginimą kils baudžiamoji atsakomybė.

Mūsų manymu, iki šiol labiau problematiškas yra baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimas pagal BK 259 str. 2 d. ir ATPK 44 str. 1 d. klausimas.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų turėjimas, taip pat ir asmeniniams poreikiams tenkinti, remiantis JTO konvencijomis, turi būti pripažintas neteisėtu visais atvejais, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. 1961 m. JTO konvencijos 36 str. 1 a) punkte numatyta, kad „kiekviena Šalis imasi priemonių, kurios užtikrintų, kad narkotinių medžiagų <...> laikymas <...> būtų pripažintas baudžiamaisiais teisės pažeidimais tais atvejais, kai jie padaryti tyčia, taip pat kad už rimtus teisės pažeidimus būtų taikomos atitinkamos bausmės, pavyzdžiui, įkalinimas arba kitoks laisvės atėmimas“. To paties straipsnio b) punkte nurodoma išimtis, kad šalys gali nesilaikyti ankstesnio punkto nuostatų skiriant bausmes, kai išvardytus teisės pažeidimus padaro asmenys, piktnaudžiaujantys narkotinėmis medžiagomis, „šalys gali numatyti vietoj nuteisimo ar bausmės, ar papildomai su bausme, kad tokiems asmenims, remiantis 38 str. 1 d., būtų taikomos priemonės, kuriomis siekiama juos gydyti, auklėti, stebėti baigus gydymą, atkurti jų darbingumą ir gražinti juos į visuomenę“.¹⁴⁶ 1971 m. JTO konvencijoje tiesiogiai nėra išvardytos veikos, kurias šalys privalo laikyti baudžiamaisiais pažeidimais, tačiau 22 str. 1 d. a) punkte pateikiamas bendras principas, kad „kiekviena šalis, laikydamasi savo konstitucinių apribojimų, bet kokią veiką, kuri prieštarauja kokiam nors įstatymui ar kitam teisės aktui, priimtam jos išipareigojimas vykdyti pagal šią Konvenciją, vertina kaip baudžiamąjį teisės pažeidimą tais atvejais, kai ji yra tyčinė.“¹⁴⁷ 1988 m. JTO konvencijos 3 str. nurodoma, kad „pagal nacionalinius įstatymus bet kurios narkotinės priemonės ir psichotropinės medžiagos laikymas <...> turint tikslą užsiimti bet kurios rūšies veikla, išvardyta i) papunktyje, jei tai tyčinė veika, turi būti pripažintas baudžiamuoju nusikaltimu“. Konvencijos 3 str. 2 d. nurodyta, kad kiekviena Šalis, atsižvelgdama į savo Konstitucijos nuostatas ir pagrindinius savo teisinės sistemos principus, imasi reikalingų priemonių, kad nacionaliniuose įstatymuose tyčinis bet kurios narkotinės priemonės arba psichotropinės medžiagos saugojimas, įsigijimas arba kultivavimas savo poreikiams, pažeidžiant 1961 m. ir 1971 m. konvencijų nuostatas, būtų pripažintas nusikaltimu. Tais atvejais, kai narkotikų turėjimas susijęs su asmeninių poreikių tenkinimu, šalims suteikiama teisė nesilaikyti šios Konvencijos nuostatų ir kaip alternatyvą nuteisimui arba nuobaudai gali numatyti tokias

¹⁴⁶ 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001, Nr. 51-1768.

¹⁴⁷ 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001, Nr. 50-1743

priemonės, kaip perauklėjimas, darbingumo sugrąžinimas, socialinė reintegracija, taip pat, jeigu teisės pažeidėjas yra narkomanas, jo gydymą ir tolesnį stebėjimą (3 str. 4 d. c) punktas).¹⁴⁸

Iš aukščiau paminėtų Konvencijų straipsnių išplaukia, kad šalys, prisijungusios prie šių tarptautinių teisės aktų, narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtą laikymą ir įsigijimą kad ir asmeniniams poreikiams turėtų laikyti nusikaltimu, bet tam tikrais atvejais šalys gali ir nepripažinti narkotikų įsigijimo ar laikymo nusikaltimu. Be to, šalims paliekama teisė apsispręsti dėl sankcijos – galima skirti kriminalinę bausmę, traukti kitokio pobūdžio atsakomybėn, taikyti gydymą ir pan.

BK 259 str. 2 d. kriminalizuotas neteisėtas narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimas, **įgijimas, laikymas**, gabenimas arba siuntimas **nedideliais kiekiais** neturint tikslo parduoti ar kitaip platinti. Pagal ATPK 44 str. 1 d. asmuo traukiamas administracinė atsakomybėn už **neteisėtą nedidelio kiekio** narkotinių ar psichotropinių medžiagų **įgijimą** arba **laikymą** be tikslo parduoti ar kitaip platinti. Kaip matome, nagrinėjamu atveju abiejuose straipsniuose sutampa dvi veikos – narkotikų įgijimas arba laikymas be tikslo platinti. Pažymėtina, kad tiek pirmuoju tiek ir antruoju atveju atsakomybė kyla už nedidelį kiekį. Pasidaro ne visai aišku, koku atveju asmeniui reikia taikyti baudžiamąją, o koku administracinę atsakomybę? Jeigu daryti prielaidą, kad už neteisėtą nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą ar laikymą kils administracinė atsakomybė, tampa neaišku, kodėl tik dalis BK 259 str. 2 d. išvardytų veikų perkeliama į ATPK, kadangi lygiai taip pat nedidelius kiekius narkotinių ar psichotropinių medžiagų asmuo gali gaminti arba gabenti neturėdamas platinimo tikslo, o tik savo asmeniniams poreikiams tenkinti, todėl šių veikų pavojingumo laipsnis gali būti analogiškas. Be to, pagal BK 259 str. 3 d. asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nedidelio kiekio narkotikų pagaminimą, įgijimą ar laikymą savo poreikiams tenkinti, tuo tarpu, nuo administracinės atsakomybės pagal ATPK 44 str. asmuo atleidžiamas už įgijimą ar laikymą.

Pažymėtina, kad galiojant 1961 m. BK. 232¹ str. buvo kriminalizuotas neteisėtas narkotikų gaminimas, įgijimas, laikymas, gabenimas arba siuntimas neturint tikslo parduoti ar kitaip platinti. Skirtumas nuo ATPK buvo tas, kad neteisėtas nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų įgijimas ir laikymas be tikslo parduoti arba kitaip platinti buvo laikoma administracinės teisės pažeidimu. Taigi, atsakomybės rūšys skyrėsi pagal dalyko kiekį – už nedidelį kiekį baudžiamoji atsakomybė nekilo.

Naujojo BK priėmimas sukėlė šių dvejų teisės šakų normų konkurenciją, nors vienas iš uždavinių rengiant naujojo BK projektą buvo išvengti situacijos, kai už tą pačią veiką numatyta

¹⁴⁸ 1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ // Valstybės Žinios 1998-04-22 Nr. 38-1004

dviguba atsakomybė.¹⁴⁹ Atribojimo problemas lėmė ir istoriškai susiklosčiusios teisinės sistemos, nes teisės pažeidimai, kurie tradiciškai daugelyje šalių yra baudžiamosios teisės reguliavimo sritis, Lietuvoje priskiriami prie dviejų teisės šakų: baudžiamosios ir administracinės teisės. Padėti išvengti dvigubo veikos statuso, kai veikos vienaip ar kitaip numatytos abiejuose kodeksuose įtakojo naujame BK nusikalstamos veikos dviejų rūšių įtvirtinimas, tai nusikalsimai ir baudžiamieji nusižengimai, tačiau ATPK 44 str. 1 d. įtvirtintos normos pakeitimai nėra padaryti iki šiol.

G. Švedo nuomone, veikos priskyrimas nusikaltimų arba administracinės teisės pažeidimų grupei yra išimtinai nacionalinės teisės kompetencija, todėl įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į teisės sistemos ir vidinio neprieštaringumo reikalavimus, turi plačią diskreciją nustatydamas teisinę atsakomybę už teisės pažeidimo veikas bei gali pasirinkti bet kurią baudžiamosios ir administracinės teisės tarpusavio santykio modelį.¹⁵⁰

Remiantis ATPK 9 str. 2 d., administracinė atsakomybė už šiame kodekse numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jei savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Remiantis šia norma, asmuo, kuris sulaikytas už nedidelio kiekio narkotikų įgijimą ar(ir) laikymą bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, todėl, faktiškai, ATPK 44 str. 1 d. laikytina „mirusia“ norma be to, Lietuvoje galioja administracinės ir baudžiamosios teisės subordinavimo modelis, pagal kurį prioritetą suteikiamas baudžiamajai teisei.

J. Pečkaičio nuomone, reikėtų dekriminalizuoti tokias neteisėtas veikas su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kaip įgijimas, laikymas, gabenimas, nesiekiant jų parduoti, ypač, kas liečia silpno poveikio ir nedidelį narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekį. Anot autoriaus, „šių veikų pavojingumas visuomenei neatitinka nusikaltimų sampratos. Nepagrįsta šių veikų kriminalizacija tik trukdo kovoti su narkomanija.“¹⁵¹ Pažymėtina, kad tam tikrų veikų perkėlimas iš BK į ATPK nėra dekriminalizacija. Dekriminalizacija yra tada, kai veika iš baudžiamosios teisės sferos perkeliama į civilinės teisės sferą. Be to, administracinių teisės pažeidimų koncepcija nėra tinkama šiam procesui įgyvendinti.

Daugelyje Europos Sąjungos valstybių atsakomybė diferencijuojama pagal nusikaltimo dalyką. Tais atvejais, kai pas asmenį aptinkama kanapių ir jų preparatų asmeninėms reikmėms paprastai skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu. Portugalijoje, Ispanijoje ir Italijoje visų narkotikų turėjimas asmeniniams poreikiams nelaikomas nusikaltimu. Šiose šalyse už tokio

¹⁴⁹ Piesliakas V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika // Jurisprudencija. 1998, t. 10(2), P. 43.

¹⁵⁰ Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2006, P.132.

¹⁵¹ Pečkaitis S.J. Įstatymų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtus veiksmus su psichotropinėmis arba narkotinėmis medžiagomis, tobulinimo problemos // Jurisprudencija 1998, t. 10(2), P. 37.

pobūdžio pažeidimus taikomos tik administracinės sankcijos. Pažymėtina, kad nebaudžiama ir už tokias veikas, kaip narkotinių ar psichotropinių medžiagų transportavimas, kai jos yra parengiamosios vartojimo stadijos, tai siejama su tuo, kad šių medžiagų bet koks turėjimas asmeninėms reikmėms nebelaikoma nusikaltimu.¹⁵² Tose šalyse, kur įstatymiškai nėra diferencijuojama atsakomybė pagal narkotinių ar psichotropinių medžiagų rūšį, asmuo, kuris yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik už narkotikų turėjimą, nebūtinai bus nuteistas. Pavyzdžiui, Graikijoje atsižvelgiama į tai, ar asmuo serga priklausomybe nuo narkotikų. Tais atvejais, kai asmuo, kuris yra narkomanas traukiamas atsakomybės už narkotinių ar psichotropinių medžiagų turėjimą, įsigijimą, jo bylą teismas gali sustabdyti ir vietoj laisvės atėmimo bausmės, taikyti medicininio poveikio priemones.¹⁵³

Apibendrinant šiame skirsnyje aptartą problematiką, priėjome išvados, kad BK veiku suskirstymas į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus turėjo išspręsti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo problemas, tačiau kol kas nėra padaryti atitinkami ATPK pakeitimai, kurie leistų išvengti veiku dvigubo statuso. Lietuvoje galiojantis administracinės ir baudžiamosios teisės subordinacijos modelis, pagal kurį prioritetas suteikiamas baudžiamajai teisei, todėl tais atvejais, kai asmens veiksmai atitinka tiek ATPK tiek BK numatytą veiką, turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Manytina, kad dabartiniame BK 259 str. įtvirtintos veikos ir už jas numatytos sankcijos bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybė, leidžia ne tik taikyti mažesnes bausmes tiems asmenims, kurie neturi tikslo platinti narkotikus, bet ir taikyti gydymą, tiems kurie serga priklausomybe nuo narkotikų. Todėl, mūsų nuomone, BK 259 str. atitinka tiek JTO konvencijas tiek ir kai kurių kitų Europos Sąjungos šalių taikomą praktiką, tad atsakomybės už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą ir laikymą palikti administracinės teisės reguliavimo sričiai nėra būtinumo.

¹⁵² Plačiau žiūrėti Gruodytė E. Baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis Europos Sąjungoje // Jurisprudencija. 2002, t. 29(21), P.15-30.

¹⁵³ ten pat.

III. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Baudžiamosios teisės doktrinoje pagrindiniu neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos objektu įvardijama visuomenės ar gyventojų sveikata, tačiau tai neatitinka baudžiamojoje teisėje egzistuojančios sveikatos sampratos, kuri siejama tik su individo, asmens fiziologine būseną. Visuomenės sveikata yra abstrakti socialinė, medicininė, filosofinė kategorija, kurios baudžiamojoje teisėje neegzistuoja, tad tiek pagrindiniu tiek rūšiniu neteisėtos narkotikų apyvartos objektu siūlome laikyti visuomenės saugumą.

2. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo bei šių medžiagų kiekio įtvirtinimas poįstatyminiuose teisės aktuose pažeidžia principą *nullum crime sine lege*, nes šių veikų dalykas, jų kiekis nulemia asmens patraukimo baudžiamajon ar administracinėn atsakomybėn klausimą bei taikytinų prievartos priemonės rūšį ir dydį.

3. Kartais teismams kyla sunkumų inkriminuojant veikas, susijusias su neteisėta narkotikų apyvarta. Dažnai teismai pripažįsta asmenį kaltu už laikymą kartu inkriminuoja ir įgijimą, nors įgijimo faktas nebūna įrodytas. Taip pat, teismai ne visada tinkamai atriboja neteisėtą narkotikų laikymą nuo jų gabenimo. Be to, nėra vieningos nuomonės dėl narkotikų gaminimo, nes įstatyme numatyta perdirbimas, tuo tarpu, LAT senatas perdirbimą apibūdina, kaip viena iš gamybos būdų.

4. Šiuo metu galiojantis BK 263 str. dispozicijoje nėra įtrauktos kelios aplinkybės, kurios mūsų nuomone, nepateisinamai siaurina šio straipsnio sudėtį. BK 263 str. 2 d. įstatymo leidėjas nėra įtraukęs „kitokio atėmimo galimybės priešintis“, nors remiantis BK 180 str. numatyta plėšimo sudėties analize, bei LAT senato pateiktu išaiškinimu, šie veiksmai, kaip ir fizinio ar psichinio smurto panaudojimas yra nemažiau pavojingi bei laikomi vienu iš neteisėto svetimo turto užvaldymo būdų. Tai pat, BK 263 str. 3 d. nėra numatytas kvalifikuojantis požymis, „ginklo ar sprogmenų panaudojimo“, nors tiek LAT senato aprobuotame išaiškinyje, tiek 1988 m. JTO konvencijoje siūloma atsižvelgti į šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę. Be to, mūsų manymu, neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymo apgaule, neteisėto pasisavinimo ir prievartavimo sudėties formuluotė nėra tiksli dėl to, kad apsiriboja vien fizine narkotikų užvaldymo galimybe, tačiau neapima teisės į juos įgijimo neteisėtais būdais.

5. Narkotikų kontrabandos turinio ir vietos klausimas nėra tinkamai įstatymo leidėjo išspręstas. Ekonomikos bei prekių ar kitų daiktų gabenimo per valstybės sieną tvarkos priskyrimas neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos objektui nėra pagrįstas, nes nepriklausomai nuo to, ar šios medžiagos gabenamos valstybės viduje, ar per jos sieną, šiais veiksmais pažeidžiamas visuomenės saugumas, kuris ir yra rūšinis bei pagrindinis objektas. Be

to, baudžiamoji atsakomybė už narkotikų kontrabandą kyla nepriklausomai nuo jų masto ir kiekio, platinimo tikslo buvimo ar ne, kas laikytina įstatymo trūkumu.

6. Tik labai retais atvejais narkotikų platintojas prisipažįsta apie tokio tikslo buvimą, todėl nesant byloje duomenų apie platinimo faktą, teismas kartais nepagrįstai išteisintina asmenis pagal BK 260 str., todėl šias klaidas tenka taisyti aukštesnės instancijos teismams.

7. Lietuvoje numatytos bausmės atitinka tiek ES rekomendacijas, tiek užsienio šalyse už neteisėtą narkotikų apyvartą numatytų bausmių griežtumą, tačiau tam tikrais atvejais bausmės „žirkklės“ yra pernelyg siauros, kas apriboja teismo galimybę individualizuoti bausmę atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Be to, didžioji dalis bausmių už neteisėtą narkotikų apyvartą yra laisvės atėmimas, todėl tam tikrais atvejais, net ir minimalios sankcijoje numatytos bausmės skyrimas gali prieštarauti teisingumo principui, tad esant tam tikriems pagrindams ir sąlygoms narkotikų bylose teismai taiko švelnesnę bausmę.

8. Norint išvengti situacijos, kad už tų pačių narkotikų laikymą asmuo bus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, o už jų gabenimą teismas privalės jį nubausti, reikia plėsti BK 259 str. 3 d. numatytų veikų sąrašą, įtraukiant visas BK 259 str. 1 ir 2 d. numatytas veikas.

9. Taikant bausmės vykdymo atidėjimą kartais teismai daro klaidų vertindami kaltininko asmenybę. Kai kuriose bylose teismai atsižvelgia tik į BK 75 str. 1 d. numatytų sąlygų buvimą, tačiau visapusiškai neįvertina ar bausmės tikslai bus pasiekti realiai bausmės neatliekant, todėl šias klaidas tenka taisyti aukštesnės instancijos teismams.

10. Lietuvoje galiojantis administracinės ir baudžiamosios teisės subordinacijos modelis, pagal kurį prioritetas suteikiamas baudžiamajai teisei, todėl tais atvejais, kai asmens veiksmai atitinka tiek ATPK tiek BK numatytą veiką, turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

11. Mūsų manymu, dabartiniame BK 259 str. įtvirtintos veikos ir už jas numatytos sankcijos bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybė, leidžia ne tik taikyti mažesnes bausmes tiems asmenims, kurie neturi tikslo platinti narkotikų, bet ir taikyti įpareigojimą gydytis sergantiems narkomanija, todėl palikti atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą ir laikymą administracinės teisės reguliavimo sričiai nėra būtinumo.

Atsižvelgiant į magistriniame darbe gvildentą problematiką bei prieitas išvadas norime pateikti sekančias rekomendacijas:

1. Reikėtų specialiajame įstatyme numatyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus bei nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio ribas;

2. Išbraukti gaminimą, kaip alternatyvų neteisėtoms narkotikų apyvartos požymių;

3. Atsakomybės už narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandą įtraukti į BK XXXVII skyrių, kaip atskirą straipsnį bei suformuluoti jį taip, kad leistų diferencijuoti atsakomybę, atsižvelgiant į platinimo tikslą, kiekį, atsakomybę sunkinančias aplinkybes;
4. Pakeisti BK 260 str. 1 d. sankciją, numatant didesnes bausmės „žirkles“;
5. Pakeisti BK 263 str. straipsnį išdėstyti jį taip:

263 straipsnis. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas

1. Tas, kas pavogė, arba panaudodamas apgaulę **įgijo narkotines ar psichotropines medžiagas ar teisę į jas, arba pasisavino jam patikėtas ar jo žinioje buvusias narkotines ar psichotropines medžiagas ar teisę į jas,**

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba areštu, arba laivės atėmimu iki penkerių metų.

2. Tas, kas **neturėdamas teisėto pagrindo prievartavo, versdamas perduoti narkotines ar psichotropines medžias ar teisę į jas,** arba pagrobė narkotines ar psichotropines medžiagas panaudodamas fizinį, psichinį smurtą ar **kitaip atimdamas galimybę priešintis,**

baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.

3. Tas, kas šio straipsnio 1 ar 2 dalyje nurodytais veiksmais neteisėtai užvaldė didelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų **ar atliko šiuos veiksmus panaudodamas ginklą ar sprogmenį** arba narkotines ar psichotropines medžiagas neteisėtai užvaldė dalyvaudamas organizuotoje grupėje,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dvylikos metų.

6. Pakeisti BK 259 str. ir išdėstyti jį taip:

259 straipsnis. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti

1. Tas, kas neteisėtai gamino, įgijo, laikė, gabeno ar siuntė narkotines ar psichotropines medžiagas neturėdamas tikslo jas parduoti ar kitaip platinti,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

2. Tas, kas neteisėtai gamino, įgijo, laikė, gabeno ar siuntė nedidelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų neturėdamas tikslo jų parduoti ar kitaip platinti, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas viešaisiais darbais arba laisvės apribojimu, arba bauda, arba areštu.

3. Asmuo, kuris savo noru kreipėsi į sveikatos priežiūros įstaigą dėl medicinos pagalbos ar kreipėsi į valstybės instituciją norėdamas atiduoti neteisėtai pasigamintas, įgytas, laikytas be tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už vartotą ar atiduotą narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, įgijimą, laikymą, **gabanimą ir siuntimą.**

IV. LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 124-5623.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1733.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 108-4030
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.
8. 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001, Nr. 51-1768.
9. 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001, Nr. 50-1743.
10. 1988 m. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1004.
11. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas// Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.
12. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 8-161.
13. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231.

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 7-263
16. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr.5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 4-113.

II. Vadovėliai, monografijos, periodiniai leidiniai

17. Abramavičius A., Beliūnas E. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2001.
18. Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro dis. soc. mokslai, teisė (01S)/ MRU, Vilnius, 2007.
19. Bikelis S. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamojo teisinė vertinimo reikšmė// Jurisprudencija. 2006, t. 7(85).
20. Bukelienė D. Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto išvaistymą. Teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Eugrimas, 2008.
21. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
22. Drakšas R. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius, Justitia, 2008.
23. Gavrilovienė M. Asmenų, priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimo teisiniai aspektai: patirtis Lietuvoje // Jurisprudencija. 2005, t. 70(62).
24. Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
25. Gruodytė E. Baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis Europos Sąjungoje // Jurisprudencija. 2002, t. 29(21).
26. Gutauskas A. Organizuotas nusikalstamumas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU, Vilnius, 2002.
27. Kestenis A. Narkomanija kaip visuomenės saugumo problema // Jurisprudencija. 2002, t. 29(21).
28. Latauskaitė E. Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ikiteisminio tyrimo metodikų koncepcija: teorinis modelis ir kriminalistinės galimybės: daktaro disertacija. soc. mokslai: teisė (01S)/ LTU, Vilnius, 2004.

29. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.
30. Narkomanija – grėsmė nacionaliniam saugumui. Respublikinės konferencijos medžiaga // sud. Uzdila J.V. Vilnius, 2002.
31. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
32. Rinkevičius J. Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990.
33. Pečkaitis S. J. Įstatymų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtus veiksmus su psichotropinėmis arba narkotinėmis medžiagomis tobulinimo problemos// Jurisprudencija. 1998, t. 10(2).
34. Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
35. Piesliakas V. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys // Jurisprudencija. 2007, t. 8(98).
36. Piesliakas V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika // Jurisprudencija. 1998, t. 10(2);
37. Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
38. Švedas G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais// Teisė. 2005, t. 56.
39. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
40. Антонян Ю. М., Князев В. В Борьба с незаконным оборотом наркотиков за рубежом. Москва: Московский институт МВД России, 2000.
41. Бойко А. И., Л.Ю. Родина Контрабанда. История, социально-экономическое содержание и ответственность, Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
42. Велиев С. А. Принципы назначения наказания. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
43. Гаухман Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: Центр ЮрИнфоР, 2005.
44. Ермаков Ю. М., Исаков С.А. Наркомания и незаконный оборот наркотиков. Москва: Унити, 2005.
45. Козлов А. П. Понятие преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
46. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва: ЕКЗАМЕН, 2003.

47. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации 2-е издание. Москва: Юрайт, 2003.
48. Курманов К. Ш. Наркомания: уголовно-правовые и криминологические проблемы. Фрунзе: Илим, 1989.
49. Курс уголовного права. Том 4 /под редакцией Борзенкова Г.Н. Москва: Зерцало-М, 2002.
50. Лопашенко Н. А. Преступления в сфере экономической деятельности. Ростов-на-Дону Феникс, 1999.
51. Лукашов А. И. Квалификация преступлений, связанных с наркотическими средствами. Минск: Академия милиции МВД Республики Беларусь, 1992.
52. Майоров А. А., Малинин В.Б. Наркотики: преступность и преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
53. Мицкевич А. Ф. Уголовное наказание. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2005.
54. Наумов А. В. Практика применения уголовного кодекса. WoltersKluwer, Москва, 2005.
55. Нуедре А. Уголовный закон. Сопоставление статей Уголовного Кодекса Латвии и Уголовного закона. Рига: Фирма АФС, 1998.
56. Прохорова М.Л. Наркотизм. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002;
57. Руссо Ж.. Ж.. Об общественном договоре: трактаты/ перевод с французского Хаютин А. Д. Москва : КАННОН-пресс, 1998.
58. Становский М. Н. Назначение наказания. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 1999.
59. Ткаченко В. И. Преступления против общественной безопасности. Москва: ВЮЗИ, 1984
60. Уголовное право. Общая часть/под редакцией Кругликовой Л. Л. Москва: WoltersKluwer, 2005.
61. Уголовное право. Общая часть/под редакцией Комиссаровой В. С. Санкт-Петербург: Питер, 2005.
62. Уголовный кодекс Российской Федерации с изменениями и дополнениями на 1 октября 2001 года. Москва, 2001.
63. Уголовный кодекс Республики Беларусь Принятый Палатой представителей на 2 июня 1999 года. Минск: Амалфея, 2001.
64. Филимонов В.Д. Норма уголовного права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.

III. Teismų praktika

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“// Teismų praktika. 1996, Nr. 3-4.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 1999, Nr. 11.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23. „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“// Teismų praktika. 1999, Nr. 12.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 25 „Dėl teismų praktikos atidedant paskirtųjų bausmių vykdymą“ // Teismų praktika. 2000, Nr. 13.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 birželio 15 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjimo poveikio priemones, apžvalga“// Teismų praktika. 2001, Nr. 15.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmosios kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“ // Teismų praktika. 2002, Nr. 17.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“// Teismų praktika. 2003, Nr.19.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“// Teismų praktika. 2003, Nr. 20.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas. Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika, 2005, Nr. 23.

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos: Nr. 2K-621/2005; Nr. 2K-22/2008; Nr. 2K-744/2005; Nr. 2K-400/2007; Nr. 2K-84/2007; Nr. 2K -98/2008; Nr. 2K-72/2007; Nr. 2K-632/2007; Nr. 2K-444/2007; Nr. 2K-145/2003; Nr. 2K-748/2007.
76. Kitos baudžiamosios bylos: Nr. 1-387-270/2008; Nr. 1-37/2007; Nr. 1-7-271/2007; Nr.1-492-111/2008; Nr. 1-60-295/2008; Nr. 1-60-295/2008; Nr. 1-177/2007; Nr. 1-557-536/2007; Nr. 1-456-498/2007; Nr. 1-176-376/2007; Nr. 1-177/2007; Nr. 1A-604/2007; Nr. 1A-107/2007; Nr. 1-60-295/2008; Nr. 1-76/2008; Nr.1-456-15/2001; Nr.1-661/2001; Nr. 1A-604/2007; Nr.1-180-99/2007.

IV. Šaltiniai internete:

77. Constitution Of The World Health Organization//
http://whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf .
78. Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (BtMG)//
http://www.sadaba.de/GSBT_BtMG.html .
79. Österreichische Drogengesetzgebung//
<http://eldd.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.content&sLanguageISO=EN&nNodeID=5174&pluginMethod=eldd.countryprofiles&country=AT&language=de#c4>
80. Europos Komisijos 2006 m. kovo 24 d. reglamentas (EB) Nr. 489/2006//
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:088:0007:0008:LT:PDF> .
81. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR// http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2004/l_335/l_33520041111lt00080011.pdf .
82. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2006 m. ataskaita //
http://www.nkd.lt/files/leidiniai/metiniai_pranesimai/emcdda2006/ar2006-lt.pdf .
83. LR Seimo nutarimo "Dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2009- 2016 metų programos patvirtinimo"projektas ir programa//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=322440&p_query=nacionalin%EB%20narkotik%F8&p_tr2=2 .
84. Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2008-09-16 pranešimas spaudai//
<http://www3.lrs.lt/docs2/LYHZGBYE.DOC> .
85. Nazelskis E., Šedbaras S., Narkomanijos problema//
http://www.justitia.lt/failai/705_st_Narkoman.pdf .
86. Zaleckienė J. Kanapės//<http://www.manoukis.lt/index.php?m=1&s=1184&z=56> .
87. Незаконная торговля наркотиками (законодательства стран-членов ЕС и практика их применения)// http://www.narkotiki.ru/jcomments_3085.html.

VII. SANTRAUKA

Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą problemos.

Pagrindinės sąvokos: visuomenės saugumas; narkotinės ir psichotropinės medžiagos; narkotikai; kvalifikavimas; neteisėta apyvarta; baudžiamoji atsakomybė; administracinė atsakomybė; laisvės atėmimo bausmė; atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės; atleidimas nuo bausmės; švelnesnė bausmė.

Neteisėta narkotikų apyvarta tiek Lietuvoje tiek ir kitose pasaulio valstybėse sparčiai plintantis neigiamas reiškinys. Neatsižvelgiant į tai, kad atsakomybė už šias veikas pradėta taikyti ganėtinai seniai, iki šiol egzistuoja kvalifikavimo ir bausmių skyrimo problemų. Magistriniame darbe išsamiai analizuojamos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta sudėties požymiai, kaltės, tikslo platinti narkotikus nustatinėjimo problematika, bausmių keitimosi tendencijos, tarptautiniai bei užsienio šalių teisės aktai. Šiame darbe gvildenamos tokios problemos, kaip: veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta kvalifikavimas, baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo klausimai, bausmių skyrimo, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės praktika ir kt. Minėti klausimai iliustruojami cituojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kitų teismų nuosprendžius. Darbo pabaigoje pateikiamos atitinkamos išvados bei rekomendacijos, skirtos įstatymų trūkumams ištaisyti.

VIII. ZUSAMMENFASSUNG

Zur Problematik der strafrechtlichen und administrativen Verantwortung für den rechtswidrigen Drogen- und Betäubungsmittelverkehr

Die Hauptbegriffe: der Bestimmung: die öffentliche Sicherheit; die Betäubungsmittel und die psychotropen Stoffe; die Drogen; die Qualifikation; den illegalen Umlauf; die strafrechtliche Verantwortlichkeit; die administrative Verantwortung; die Freiheitsstrafe; die Befreiung die strafrechtliche Verantwortlichkeit; die Befreiung die Strafe; die weichere Strafe.

Der rechtswidrige Drogenverkehr ist schnell erstreckende negative Erscheinung, wie in Litauen als auch in anderen Ländern. Obwohl die Verantwortung für den illegalen Umlauf der Drogen ziemlich lange her verwendet wird, existieren die Probleme der Qualifikation und der Bestimmung der Strafe bis jetzt. In Magistraturabschlussarbeit werden die Bestände der Verbrechen, die mit der illegalen Wendung der narkotischen Mittel und die Psychostoffe verbunden sind, die Problematik der Schuldbeweisung, das Vertriebsziel, die Tendenz der Strafsveränderung, international und des Auslands die Rechtsakte sorgfältig analysieren. In dieser Arbeit werden die folgenden Probleme besprochen: die Qualifikation des rechtswidrigen Drogenverkehrs, das Abgrenzungskriterium der kriminellen und administrativen Verantwortung, des Praktikers der Bestimmung der Strafe, der Befreiung die Verantwortung oder die Strafe. Für die Illustration der erwähnten Fragen werden die Lösungen des Obergerichtes Litauens, die Urteile anderer Gerichte zitiert. Ende Arbeit sind die entsprechenden Schlussfolgerungen und die Empfehlungen nach der Korrektur, der Verbesserung der Mängel des Gesetzes dargelegt.